DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Gorzów Wielkopolski, dnia 10 lutego 2025 r.

Poz. 329

Podpisany przez:
Anna Zacharia; LUW
Data: 10.02.2025 16:07:39

UCHWAŁA NR LII/357/23
RADY MIASTA KOSTRZYN NAD ODRĄ

z dnia 30 listopada 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2023 – 2026

Na podstawie art. 87 ust 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r., poz. 840 t. j. ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2023 – 2026, zaopiniowany pozytywnie przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w brzmieniu określonym w załączniku nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Kostrzyn nad Odrą.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Przewodniczący Rady Miasta

Marek Tatarewicz

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 Miasto Kostrzyn nad Odrą

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

2. Podstawa prawna

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

3.2. Definicje

3.3. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

3.4. Opieka nad zabytkami zadaniem własnym gminy

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie

5.2.2. Rys historyczny Kostrzyna nad Odrą oraz jego rozwój przestrzenny

5.3. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1. Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

5.3.2 Zabytki archeologiczne

5.3.3 Zabytki ruchome

5.3.4. Gminna ewidencja zabytków

6. Krajobraz kulturowy i najcenniejsze zabytki miasta

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza SWOT

8. Założenia programowe

8.1. Ocena realizacji poprzednich Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami

8.2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026. Priorytety, kierunki działań i zadania

9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

12. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

13. Wykorzystane materiały i opracowania

14. Spis tabel

1. WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami, co zostało określone w art. 87 ustawy. Głównym beneficjentem wdrożonego programu jest społeczność lokalna, która powinna bezpośrednio odczuwać wyniki jego realizowania. Zamierzone efekty powinny dotykać nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również cały ogół mieszkańców.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym, który wyznacza cele i kierunki działań w zakresie ochrony zabytków oraz określa sposoby służące do ich osiągnięcia i jako taki ma stać się istotnym narzędziem, niezbędnym przy gospodarowaniu zasobem dziedzictwa kulturowego miasta. Planowane za pomocą skonstruowanego programu działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia związanych z nią wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości oraz wspiera identyfikacje jednostki z ojczyzną.

Przyjęty przez Radę Miasta w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie on wspierał decyzje podejmowane dla planowych działań w sprawach inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na okres 4 lat. Co dwa lata Burmistrz z realizacji ww. programu sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta.

Sporządzane kolejne programy opieki powinny uwzględniać zmieniające się uwarunkowania prawne i administracyjne, nowe warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, modyfikacje w kryteriach oceny i aktualnego stanu zachowania zasobu kulturowego oraz okresową ocenę rezultatów wdrażania obowiązującego programu.

2. PODSTAWA PRAWNA

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną o randze podniesionej do konstytucyjnego obowiązku państwa i każdego obywatela. Rola dziedzictwa kulturowego w rozwoju cywilizacyjnym państwa, a w związku z tym przyjęte przez państwo zadania ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji

Rzeczypospolitej Polskiej. Obowiązek ten został uszczegółowiony przez podział kompetencji państwa na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe na podstawie ustawodawstwa zwykłego.

W ten sposób ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastąpiła poprzednie prawo z 1962r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w nurcie rozwoju kulturowego całej Europy. Nowa ustawa została dostosowana do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej. Istniejące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. 1997 Nr 78, poz. 483) zwana dalej „Konstytucją RP" – w przepisach art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 zapisano, że ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)",

- Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023r., poz. 40 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o samorządzie gminnym". Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, a zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane zarówno z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami,

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r., poz. 840 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o ochronie zabytków". Ustawa ta jest podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zapisano w niej ramy polityki zarządzania zabytkami oraz określono główne zadania (prawa i obowiązki) państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Przepisy zawierają podstawowe pojęcia z dziedziny ochrony i opieki.

Wedle tej ustawy ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,

- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,

- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

  - naukowego badania i dokumentowania zabytku,

  - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,

  - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

  - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej,

- ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje formy ochrony zabytków (art. 7), którymi są:

- wpis do rejestru zabytków prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej WKZ), na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;

- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego,

- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;

- określenie zakresu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87 ust. 3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat (art. 87 ust. 1), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i burmistrz wydają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87 ust. 5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 6).

Ustawa o ochronie zabytków określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z rozwojem opieki nad zabytkami.

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022r., poz. 2556 t. j. ze zm.), zwana dalej „Prawo ochrony środowiska”, wskazuje, że „polityki, strategie, plany lub programy dotyczące w szczególności przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, gospodarki przestrzennej, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu powinny uwzględniać zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju”. Ponadto przewiduje finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmujące także "działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

- Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023r., poz. 977 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o planowaniu”. Precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym, z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego, uwzględnia się: „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1).

W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać: (...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”. Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie, wnioski oraz uzgodnienia.

Poza tym w w/w ustawie wskazano, że "w miejscowym planie rewitalizacji można określić, w odniesieniu do nieruchomości niezabudowanej, że warunkiem realizacji na niej inwestycji głównej jest zobowiązanie się inwestora do budowy na swój koszt i do nieodpłatnego przekazania na rzecz gminy inwestycji uzupełniających w postaci infrastruktury technicznej, społecznej lub lokali mieszkalnych (...) w ramach inwestycji uzupełniających możliwe jest również zobowiązanie inwestora do budowy na swój koszt i do nieodpłatnego przekazania na rzecz gminy lokali innych niż mieszkalne przeznaczonych na potrzeby działalności kulturalnej, społecznej, edukacyjnej lub sportowej, wykonywanej przez podmioty prowadzące działalność na obszarze rewitalizacji, których głównym celem nie jest osiągnięcie zysku.”

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2023r., poz. 682 t. j. ze zm.), zwana dalej „Prawo budowlane”. Traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. Wskazano ponadto rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w stosunku do budynków wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z zapisami przytoczonej ustawy w:

- art. 39 ust. 1 – „prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków”,

- w art. 39 ust. 2 – „pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków”,

- w art. 39 ust. 3 – „w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- zgodnie z art. 39 ust. 4 – wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w przypadku wpisanych do rejestru zabytków tylko po ich wykreśleniu z rejestru zabytków przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Natomiast w sytuacji planowanego montażu tablic i urządzeń reklamowych na zabytku wpisanym do rejestru zabytków Ustawa nakazuje bezwzględny wymóg uzyskania pozwolenia WKZ.

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023r., poz. 344 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o gospodarce nieruchomościami”, gdzie napisano, że jednym z wymienionych celów publicznych jest „(…) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami".

Kolejne zapisy Ustawy precyzują, jakie działania wymagają pozyskanie pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to: "sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek" oraz, że „sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków”.

Ponadto w prawie dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w drodze decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu. Istotne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości. Pozwolenie WKZ jest także niezbędne przed podziałem nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023r., poz. 1336 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o ochronie przyrody”. W treści określenie „tereny zieleni” zostało zdefiniowane jako „tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym;”.

Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków uzyskuje się po otrzymaniu pozwolenia WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciami „wartości historycznych” i „kulturowych”, które są jednym z czynników waloryzujących tworzenie parków krajobrazowych, ustanawiania pomników przyrody i przy innych czynnościach.

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (Dz. U. z 2022r., poz. 385 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o muzeach”. Podaje ona definicję muzeum (jest to jednostka organizacyjna nie nastawiona na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej,

kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów).

W zapisach prawodawca określił zasady funkcjonowania muzeów, nadzoru nad nimi, warunki działania (zwłaszcza muzeów rejestrowych), kryteria zatrudniania pracowników, możliwości pobierania opłat za wykorzystywanie zbiorów do celów marketingowych, a także przepisy ustalające zasady ruchu muzealiów. Z tej racji, iż Kostrzyn nad Odrą jest właścicielem muzeum rejestrowego czyli Muzeum Twierdzy Kostrzyn, przepisy zawarte w tej ustawie decydują o kształcie i sposobie zarządzania tą jednostką.

- Ustawa z 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022r., poz. 2393), zwana dalej „ustawa o bibliotekach". Reguluje ona zasady działania bibliotek, także publicznych i samorządowych, co ma znaczenie dla funkcjonowania Biblioteki Miejskiej w Kostrzynie nad Odrą.

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020r., poz. 164 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o archiwach". Ostatnia nowelizacja wynikała z potrzeby wdrożenia dyrektywy Unii Europejskiej (2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 listopada 2003r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz. Urz. UE L 345 z 31.12.2003, str. 90) zmienionej dyrektywą 2013/37/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013r. zmieniającą dyrektywę 2003/98/WE w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz. Urz. UE L 175/1). Ustawa o archiwach reguluje sposób archiwizowania dokumentów określając kryteria uznania dokumentów za materiały archiwalne, sposoby postępowania z nimi, ustanawia Państwowy zasób archiwalny, w tym archiwów jednostek samorządowych oraz archiwów jednostek gospodarczych gromadzących dokumenty osobowe i płacowe pracowników.

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023r., poz. 571 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o działalności pożytku publicznego", która określa, że wśród zadań realizowanych przez organizacje pożytku publicznego, fundacje i stowarzyszenia zaliczyć można działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16).

- Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020r., poz. 194 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o działalności kulturalnej". W wymienionym akcie prawnym zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też, szeroko pojęta opieka nad zabytkami oznacza nie tylko bezpośrednie czynności przy zabytku, ale także gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa na temat zagadnień dotyczących ochrony zabytków, uświadomienie istnienia dziedzictwa narodowego pochodzącego z otrzymanych po dawnych mieszkańcach dobrach kultury, uwrażliwianie na wyjątkowość tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków:

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021r., poz. 56 t. j. ze zm.), zwane dalej „Rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru i ewidencji zabytków". Określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46 x 30 cm). W rozporządzeniu przedstawione zostały dokładne informacje o tym, co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych

lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu wzory wymienionych kart,

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212, poz. 2153). Określa ono działania, które powinny powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Nadrzędnym celem jest ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, uratowanie ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem, co zostanie osiągnięte poprzez planowanie, przygotowanie i realizację przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich. W rozporządzeniu zapisano również działania profilaktyczne, mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków, takich jak pożar czy skutki powodzi. Na jego podstawie zaleca się przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru,

- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn,

- wichury,

- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej,

- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu,

- ataku terrorystycznego,

- konfliktu zbrojnego.

Dokładnie kryteria wskazujące obowiązek przygotowania planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4, według niego:

1. Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).

2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.

3. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.

4. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.

5. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004r. Nr 124, poz. 1304). Rozporządzenie określa kryteria otrzymania odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, zawiera wniosek o przyznanie odznaki, a także podaje informacje na temat jej wyglądu, sposobu wręczania oraz noszenia. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy. Oficjalnego wręczenia odznaki dokonuje Minister lub upoważniona przez niego osoba, podczas obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019r., poz. 1470),

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 Nr 89, poz. 510). Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Oprócz powyższych funkcjonują następujące rozporządzenia, które uszczegóławiają sposób rozpatrywania zagadnień określonych w ich tytule:

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 czerwca 2010r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. z 2021r., poz. 2319),

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004r. Nr 30, poz. 259),

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004r. Nr 71, poz. 650),

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020r., poz. 1901 t. j.).

Należy także zauważyć, że ustawa o ochronie zabytków chroni również cmentarze, w obrębie których zachowaniu podlega ich historyczna granica, ustalony układ terenu, kompozycja założenia i zieleni, znajdujące się w jego obrębie zabytki nieruchome w postaci obiektów architektury sakralnej i nagrobków. W odniesieniu do zabytkowych cmentarzy, przepisy ustawy wskazują, iż:

- bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno zabytków burzyć, niszczyć, przerabiać, odnawiać, rekonstruować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian;

- bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno przemieszczać zabytków nieruchomych z naruszeniem skomponowanego lub ustalonego tradycją układu terenowego ani też przenosić lub wynosić zabytków ruchomych z naruszeniem ustalonych tradycją wnętrz budownictwa świeckiego i sakralnego;

- bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno prowadzić robót budowlanych lub innych działań, mogących przyczynić się do zeszpecenia otoczenia zabytku nieruchomego lub widoku na ten zabytek.

- Ustawa z dnia 31 stycznia 1959r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023r., poz. 887 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o cmentarzach”. W ustawie o cmentarzach znajduje się zapis, że „użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.”

- Ustawa z dnia 28 marca 1933r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018r., poz. 2337 t. j.), zwana dalej „ustawa o grobach”. Pierwszymi normami prawnymi, na których opierała się współczesna polska organizacja grobów wojennych, były artykuły postanowień międzynarodowych traktatów zawartych po I wojnie światowej. Wśród nich możemy wymienić Traktat Wersalski (art. 225 i 226) oraz porozumienia z Austrią podpisane w Saint-Germain i z Rosją Sowiecką w Rydze. Na mocy tych dokumentów Polska została zobowiązana do opieki nad grobami wojennymi znajdującymi się na ich terytorium, prowadzenia ich ewidencji oraz sporządzenia i dostarczenia pełnej informacji zainteresowanym państwom. Podstawowym aktem regulującym to zagadnienie było uchwalenie ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, obowiązującej do dnia dzisiejszego.

Ustawa o grobach reguluje sprawy nazewnictwa, określając który grób i cmentarz można nazwać wojennym, sprawy własnościowe dotyczące terenów, na których zakładano cmentarze, sprawy ekshumacji i udzielania zezwoleń na jej przeprowadzenie, urządzenie cmentarzy, wznoszenia nagrobków itp. Ustawa stwierdza, że groby i cmentarze wojenne pozostają pod opieką państwa, a koszt ich utrzymania ponosi Skarb Państwa. Bezpośredni nadzór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy. W myśl powyższych

przepisów cmentarze, kwatery i mogiły wojenne przeznaczone są do chowania poległych lub zmarłych wskutek odniesionych ran w czasie walk, bez względu na narodowość i wyznanie oraz jeńców wojennych, osób internowanych i osób cywilnych - ofiar terroru. Zadania samorządów i związków wyznaniowych dotyczących ochrony cmentarzy wskazano w aktach prawnych:

- w ustawie z dnia 4 września 1997r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2022r., poz. 2512 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o administracji rządowej". Art. 14 ust. 1 otrzymuje tam brzmienie: „Dział kultura i ochrona dziedzictwa narodowego obejmuje sprawy rozwoju i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem narodowym oraz sprawy działalności kulturalnej, w tym mecenatu państwowego nad tą działalnością, w szczególności, w zakresie m.in.: (…) miejsc pamięci narodowej, grobów i cmentarzy wojennych, pomników zagłady i ich stref ochronnych."

- w ustawie z dnia 17 maja 1989r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2023r., poz. 1966 t. j. ze zm.), zwana dalej „ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego", na podstawie której chronione są cmentarze wyznaniowe. Ponadto, ustawa ta daje związkom wyznaniowym szerokie uprawnienia w zakresie możliwości formowania wniosku bądź wyrażenia zgody w wypadku zamykania cmentarza na grzebanie zmarłych i przeznaczenie terenu cmentarza na inny cel. Wskazuje na obowiązek do zasięgnięcia opinii właściwej władzy tego Kościoła lub związku wyznaniowego, co do sposobu oznaczenia i upamiętnienia terenu pocmentarnego. Nakładając obowiązek oznaczenia i upamiętnienia terenu pocmentarnego, daje jednocześnie możliwości, w wypadku konieczności podjęcia decyzji o przeznaczeniu terenu cmentarza na inny cel, pozostawienia informacji o jego historii.

Szczególnej oraz pełnej ochronie zostały poddane cmentarze żydowskie, gdyż religia wyznania mojżeszowego nie przewiduje likwidacji cmentarzy, jak również dokonywania ekshumacji zwłok. Z tych względów Związek Religijny Wyznania Mojżeszowego nie wyraził zgody na użycie terenu żadnego cmentarza żydowskiego na inny cel, co ma swoje przełożenie w przepisach szczegółowych.

Należy jeszcze wspomnieć o aktach ustawodawczych związanych z ochroną miejsc szczególnych, istotnych dla kształtowania właściwej polityki historycznej naszego kraju, jest to:

- ustawa z dnia 29 kwietnia 2016r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023r., poz. 102 t. j.), zwana dalej „ustawa o IPN". Wskazano w niej, że w Instytucie Pamięci działa Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa. W rozdziale 6b szczegółowo opisano wykonywanie zadań z zakresu upamiętniania walk i męczeństwa.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Gminny program opieki nad zabytkami to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej każdej gminy w Polsce w zakresie podejmowanych działań dotyczących tworzenia, wspierania i koordynowania prac dotyczących ochrony zabytków, prowadzące do zachowania krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program skierowany jest głównie do lokalnej wspólnoty samorządowej. W zamierzeniu ustawodawcy beneficjentami programu są nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale wszyscy mieszkańcy gminy. Istotnym celem Programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie danej jednostki administracyjnej.

3.1. OBOWIĄZEK SPORZĄDZANIA GMINNYCH PROGRAMÓW OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy o ochronie zabytków, w myśl której:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1. mają na celu w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy, o których mowa, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2. DEFINICJE

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przyjęto za ustawą następujące definicje:

1. zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2. zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

3. zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

4. zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6. prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7. prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8. roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9. badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10. badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11. badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13. historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14. krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15. otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3. SPOSOBY OPIEKI NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE PRZEPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków w świetle zapisów art. 4 polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1. Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,

- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

- dziełami architektury i budownictwa,

- dziełami budownictwa obronnego,

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

- cmentarzami,

- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2.Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy o bibliotekach,

- instrumentami muzycznymi,

- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- cmentarzyskami,

- kurhanami,

- reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 podaje także, że ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7 określono następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4. OPIEKA NAD ZABYTKAMI ZADANIEM WŁASNYM GMINY

Samorządy terytorialne mają ustawowy obowiązek wykonywania zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków. Zadania własne gmin w tym przedmiocie reguluje ustawa o samorządzie gminnym. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 przytoczonej ustawy zawiera następujący zapis: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Obowiązki jednostek samorządowych określają również przepisy ustawy o ochronie zabytków, która określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22 pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów w procedurze sporządzania i aktualizacji strategii

rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto, w nowelizacji ustawy z dnia 18 marca 2010r. w art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Dodatkowo w artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochr. zabyt. zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Natomiast art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, aby wojewoda na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków mógł powierzyć w drodze porozumienia prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym: wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W ustawie o samorządzie gminnym w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6 ust. 1 mówi, że do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7 ust. 1 doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Materiały, do których odwołują się gminne programy opieki nad zabytkami współdziałają na trzech poziomach ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju dokumenty: strategie, studia i programy, które dotykają problematyki ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. Gminny program opieki nad zabytkami miasta Kostrzyn nad Odrą zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te zostały wymienione i opisane w poniższych dokumentach.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI ORAZ ICH RELACJE Z GMINNYM PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2023 – 2026 wpisuje się w cele strategiczne dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowane na szczeblu krajowym, szczególnie poprzez prace mające na celu zachowanie substancji zabytkowej związanej z historią i rozwojem Twierdzy Kostrzyn i miasta Kostrzyn nad Odrą. Są one zbieżne z aktami państwowymi takimi jak:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022” (Monitor Polski z 2019r., poz. 808). Jest to podstawowy dokument opisujący strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Obowiązek jego sporządzenia ustanawiają art. 84 i 86 oraz art. 90. ustawy o ochronie zabytków. Program ten wszedł w życie w roku 2019 i obowiązuje na lata 2019 – 2022. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest programem wieloletnim, sporządzanym w ramach określonych ram czasowych obowiązywania. Jest kontynuacją tożsamego programu ustalonego na lata 2014 – 2017 , który to z kolei był

przez swój ponad ekonomiczno wartościowy charakter jedną z sektorowych strategii rozwoju kapitału społecznego.

Istotnym celem Programu było ujednolicenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym oraz dokonanie koordynacji działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Jednak głównym zadaniem było stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami za pośrednictwem celów szczegółowych, którymi są:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego za pomocą:

a) szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,

b) budowania zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,

c) merytorycznego wsparcia procesu planowania i rewitalizacji w gminach,

d) konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzającego gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami za pomocą upowszechniania standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez:

a) kampanie społeczno – edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,

b) tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wdrażanie programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra kultury i dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Muzeum Morskiego, które to instytucje były wdrażającymi program.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadza programy operacyjne, służące realizacji strategii. Do nich zalicza się:

- Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie tym wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym zadaniem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

- Strategia Rozwoju Kraju 2020

Uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012r. Dokument wskazuje na niezbędne zadania państwa dla wzmocnienia procesów rozwojowych. Wśród najważniejszych zadań strategicznych wymieniono:

- sprawne i efektywne państwo;

- konkurencyjną gospodarkę;

- spójność społeczną i terytorialną.

W zapisach strategii wskazano na obowiązek sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie ładu przestrzennego. Kolejnym istotnymi zadaniami, na które zwrócono uwagę są: digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania, zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych, zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych. Ponadto położono nacisk na rozwój infrastruktury społecznej, w tym infrastruktury kulturalnej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, jako ważnego czynnika, sprzyjającemu rozwojowi i podnoszeniu atrakcyjności gminy.

- Rządowy program Odbudowy Zabytków w ramach „Polskiego Ładu”

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który ma za zadanie wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i ochrony przed degradacją i niszczeniem.

Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

- Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030, przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020r.

Jej głównym celem jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury postrzegane są jako jedno z kluczowych zadań państwa opartych na „dalszym inwestowaniu w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków” W strategii zwrócono uwagę na kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi. Drugi z celów szczegółowych „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”, stanowi odniesienie w kontekście ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wymienia się tutaj następujące kierunki działań:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze

- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury

- digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury

- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę

- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą

Należy zauważyć, iż Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2023 – 2026 wpisuje się w cele strategiczne dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowane na szczeblu krajowym. Szczególną rolę odgrywa w tym działalność Muzeum Twierdzy Kostrzyn, które gromadzi, propaguje i chroni miejscowe dziedzictwo kulturowe, udostępniając wyniki swoich badań poprzez publikacje, wystawy i prelekcje. Również samorząd miejski dbając o polepszenie stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz promując informacje o lokalnych zabytkach, wpisuje się w zadania określone w przytoczonych dokumentach.

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą, w trakcie swojego obowiązywania zakłada zgodność z następującymi dokumentami strategicznymi:

- Strategia rozwoju województwa lubuskiego. Przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XXVIII/397/21 z dnia 15 lutego 2021r.

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa lubuskiego 2030", określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego. Wśród nich wymieniono utrzymanie i zachowanie wartości środowiska kulturowego, jednak głównymi zadaniami stanie się znaczące polepszenie poziomu życia, dynamizacja konkurencyjnej gospodarki, zwiększenie spójności regionu poprzez wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego i efektywne zarządzanie jego rozwojem. Te dążenia zostaną osiągnięte poprzez realizację celów strategicznych, którym podporządkowano cele operacyjne.

- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.

Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego przyjęta została przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XLIV/667/18 z dnia 2 maja 2018r. W części I opracowania zatytułowanej „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego. Koncepcja rozwoju regionu", w rozdziale 2 pt.: „Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych", pkt 2.3. „Strefa kulturowa" opisano charakterystykę zasobów zabytkowych województwa lubuskiego. Dane ilościowe zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków zapisano w formie tabeli. Oprócz tego wskazano najcenniejsze zabytki województwa lubuskiego, charakterystyczne dla poszczególnych epok, według następujących kategorii:

1) założenia urbanistyczne,

2) założenia ruralistyczne,

3) architektura sakralna,

4) architektura rezydencjonalna,

5) architektura obronna,

6) budynki użyteczności publicznej,

7) parki,

8) cmentarze,

9) architektura przemysłowa i zabytki techniki,

10) zabytki ruchome,

11) zasoby archeologiczne.

W Planie omówiono stan zachowania poszczególnych kategorii zabytków, podkreślono wartość tożsamości regionalnej, zwracając uwagę na doniosłość tradycji regionalnej, która jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego. W części II pt.: „Plan struktury funkcjonalno-przestrzennej. Kierunki polityki przestrzennej", w rozdziale 12 „Strefa kulturowa" przedstawiono praktyczne sposoby wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, wśród nich wskazano:

- systematyczne aktualizowanie informacji o zabytkach regionu przez uzupełnianie portalu internetowego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

- włączenie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w procesy gospodarcze i rynkowe w drodze kompromisu między zasadami ochrony a wymogami i prawami ekonomii,

- aktywne przyciąganie inwestorów dla zagospodarowania zabytków poprzez stosowanie zachęt inwestycyjnych, skuteczną pomoc publiczną i kreowanie partnerstwa publiczno-prywatnego,

- poszerzanie oferty turystycznej o zagadnienia dziedzictwa kulturowego poprzez udostępnienie zabytków (np.: tworzenie szlaków kulturowych, łączenie różnych imprez ze zwiedzaniem lub przedstawianiem zabytków),

- wspieranie turystyki wiejskiej opartej m.in. o gospodarstwa agroturystyczne,

- kreowanie wizerunku miejscowości z wykorzystaniem logo (symbolu) odwołującego się do charakterystycznego zabytku czy innego elementu dziedzictwa niematerialnego,

- kontynuowanie owocnego współdziałania wojewódzkiego urzędu konserwatorskiego i władz samorządowych dla organizacji Dni Ochrony Zabytków i Europejskich Dni Dziedzictwa,

- popularyzacja dziedzictwa kulturowego przez zwiększenie ilości lokalnych inicjatyw społecznych, w tym głównie edukacji, szczególnie wśród dzieci i młodzieży dla wykształcenia wśród nich postaw patriotyzmu lokalnego,

- promowanie i wspieranie wszelkich inicjatyw zmierzających do wykorzystania dziedzictwa kulturowego (turystyka, zagospodarowanie zabytków), a przez to aktywizacja lokalnych społeczności, co spowoduje tworzenie nowych miejsc pracy i powstanie alternatywnych źródeł dochodu, szczególnie na wsi,

- wspieranie popularyzacji lokalnych wydarzeń z przeszłości (w oparciu o istniejące muzea) oraz wiedzę o dawnych rzemiosłach, zajęciach, obyczajach, kuchni wiejskiej itp.,

- wspieranie muzeów w propagowaniu lokalnej tradycji i historii poprzez wystawy i imprezy, pokazujące walory dziedzictwa kulturowego.

W Planie wymieniono działania mające na celu ochronę krajobrazu kulturowego województwa, są to:

- eliminacja dokonanych deformacji krajobrazu kulturowego i zapobieganie nowym zagrożeniom,

- dbałość o stan środowiska przyrodniczego,

- aktualizacja bazy informacyjnej o zabytkach,

- podjęcie działań w celu zagospodarowania obiektów nieużytkowanych.

Zwrócono uwagę na to, że skuteczna realizacja zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami powoduje konieczność podejmowania profesjonalnych działań marketingowych, odpowiadających wymogom współczesnego rynku. Powinny one obejmować takie zagadnienia jak: organizacja systemu informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego, oferta turystyczno – kulturowa, oferta gospodarcza odnosząca się do zabytków.

Dla ochrony krajobrazu kulturowego zaproponowano powstanie szlaków turystycznych propagujących dobra kultury i zasoby środowiska naturalnego. Wśród działań priorytetowych wymieniono:

- opracowanie interdyscyplinarnych, merytorycznych i finansowych działań długofalowych aktywizujących społeczność lokalną,

- wspomaganie społeczności lokalnej w tworzeniu nowych miejsc pracy np. w agroturystyce, w oparciu o dobrze zdiagnozowane walory kulturowe i przyrodnicze, pozwalające na ochronę i adaptację do nowych funkcji zastanych form krajobrazu kulturowego,

- wytwarzanie produktów regionalnych, zajazdów z kuchnią regionalną, szczególnie w obiektach zabytkowych,

- tworzenie zespołów gospodarczych związanych z obsługą turystyczną,

- współpracę międzyregionalną w oparciu o historyczne uwarunkowania,

- określenie nowych metod zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych znajdujących się na szlakach turystycznych z możliwością ich adaptacji na cele turystyczne, takie jak: małe muzea, hotele, restauracje itp.,

- aktywny udział w integralnych programach mających na celu kształtowanie przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską poprzez nawiązanie do istniejących szlaków turystycznych i krajoznawczych,

- ścisła współpraca samorządów każdego stopnia, a szczególnie gmin zainteresowanych powstaniem połączeń międzyregionalnych.

- Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021 – 2024.

Program ten został przyjęty przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą mr XXXIII/454/21 z dnia 21 czerwca 2021r. Głównym postulatem umieszczonym w dokumencie było zachowanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił cel strategiczny, który powinny osiągnąć poszczególne jednostki samorządu terytorialnego w dziedzinie opieki nad zabytkami. To zapewni regionowi stan spójności poprzez niezbędne ku temu realizacje zadań, a także wskazuje sposoby ich wykonania za pomocą proponowanych podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych. Poszczególne cele operacyjne mają za zadanie doprowadzić od relatywizacji miast i obszarów wiejskich dzięki rozwojowi turystyki opartej na wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz dzięki podejmowaniu przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa lubuskiego według zasady zrównoważonego rozwoju.

Wśród dobrych przykładów działalności kulturalnych wymieniono Muzeum Twierdzy w Kostrzynie finansowane przez samorząd miasta. Zwrócono także uwagę na ponadregionalną wartość zabytkową i kulturową Twierdzy Kostrzyn, wskazując, że w przyszłości mogłaby ona otrzymać status Pomnika Historii.

- Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorzowskiego na lata 2021 – 2024.

Przyjęty uchwałą nr 186/XXXIV/2021 Rady Powiatu Gorzowskiego z dnia 27 września 2021r. Zakres opracowania obejmuje dziedzictwo kulturowe powiatu gorzowskiego. Na jego podstawie dokonano charakteryzacji zabytków na terenie powiatu, z wyszczególnieniem zabytków najcenniejszych. Omówiono regulacje dotyczące ochrony zabytków oraz dokumenty programowe. Określono najważniejsze priorytet dla ochrony dziedzictwa powiatu, spośród których wymieniono:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno -gospodarczego powiatu gorzowskiego. W nim następujące kierunki działań: zatrzymanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich stanu zachowania, podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Priorytet 2. Nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego. W ramach którego wskazano następujące kierunki działań: działania organizacyjne i finansowe związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

- Priorytet 3. Działania promocyjne i edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu, z następującymi kierunkami działań: zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu, edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu, wspieranie rozwoju turystyki.

Wskazano, na sposób udzielania dotacji na prace przy zabytkach, wpisanych do rejestru zabytków, w oparciu o uchwałę rady powiatu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI GMINY

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy:

1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kostrzyn nad Odrą (Uchwała nr XXIX/185/21 z dnia 30 września 2021 r.), wskazujące m.in., że:

Wszelkie działania inwestycyjne na obszarach chronionych układów urbanistycznych (urbanistyczno-fortyfikacyjnych) i ruralistycznych oraz roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają postępowania zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W granicach ww. układów obowiązuje:

– zachowanie historycznego układu przestrzennego i jego historycznej struktury,

– zachowanie i odtworzenie linii zabudowy,

– rewitalizacja i konserwacja zachowanych, głównych elementów układu przestrzennego,

– usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonijnych,

– utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej oraz zachowanych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym,

– nawiązanie w nowej zabudowie do historycznej kompozycji przestrzennej.

Z kolei przedmiotem ochrony zabytków jest:

– ukształtowanie bryły obiektu

– gabaryty, kształt dachu,

– ogólna kompozycja elewacji oraz elementy detalu architektonicznego,

– forma stolarki okiennej i drzwiowej (w elewacji frontowej).

Do warunków ochrony obiektów zabytkowych zalicza się:

– utrzymanie tradycyjnej formy architektury (w/w elementów);

– wskazane jest stosowanie tradycyjnych elementów budowlanych (przy remontach); – wymóg konsultowania z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków wszelkich prac remontowo-budowlanych, mających wpływ na zewnętrzna

– w przypadku koniecznej rozbiórki obiektu (po orzeczeniu o złym stanie technicznym) należy opracować dokumentację techniczną i fotograficzną a jeden egzemplarz przekazać do archiwum WUOZ;

– dopuszcza się możliwość wymiany historycznej zabudowy, gdy jest to uzasadnione względami ekonomicznymi lub planistycznymi, z zastrzeżeniem, iż uzyska się akceptację WUOZ.

- Strategia Rozwoju Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2014–2023

Uchwała nr XL/306/14 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 15 maja 2014r. w sprawie opracowania Strategii Rozwoju Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2014 – 2023 oraz Prognozy Oddziaływania na Środowisko, stanowiącej integralną cześć ww. dokumentu, zmieniona uchwałą nr XLI/324/2014 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 24 czerwca 2014r.

Opracowanie nowej strategii dla Kostrzyna nad Odrą było podyktowane zmianami, jakie nastąpiły w samym mieście jak i w regionie. Jest to podstawowy dokument, w oparciu o który samorząd realizuje obowiązek prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Na jego podstawie wyznaczone zostały główne kierunki rozwoju miasta w perspektywie do 2023 roku, w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju miasta. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oraz nowa perspektywa finansowa na lata 2014 – 2020, daje możliwości pozyskania funduszy na rozwój lokalny. W celu wskazania szczegółowych zadań do realizacji ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz źródeł finansowania należy stworzyć właściwe dokumenty wykonawcze.

Obszerne opracowanie zdefiniowano w następującym zdaniu: „Kostrzyn nad Odrą w roku 2023 łączy w sobie rozwój gospodarczy z jednoczesnym poszanowaniem środowiska naturalnego oraz promocją walorów turystycznych i historycznych miasta i regionu. Miasto jest przestrzenią bezpieczną, która stwarza warunki do życia rodzinnego i rozwoju zawodowego oraz zaspokaja potrzeby swoich mieszkańców.” Poprawa życia mieszkańców zostanie osiągnięta również poprzez wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, które scharakteryzowano, upatrując w nich podstawę rozwoju turystyki. Jednym z kierunków działań ma być „Zachowanie, rewitalizacja, ochrona, udostępnianie, przyjazne wykorzystanie, promocja budynków, obiektów i przestrzeni dziedzictwa kulturowego”.

Opisując potencjał kulturowy miasta przypomniano, że Kostrzyn nad Odrą leży na trasie historycznych szlaków: na międzynarodowym Bałtyckim Szlaku Twierdz (Baltic Fort Route) oraz Szlaku Kulturowym Zabytków Obronnych pomiędzy Morzem Północnym a Adriatykiem (Forte Cultura).

Strategia uwzględnia zapisy zawarte w dokumentach strategicznych wyższego szczebla, prócz tego przywiązuje ogromną uwagę do spójności z istniejącymi strategiami rozwoju takimi jak: Strategia Europa 2020, Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu Pro Europa Viadrina; Strategia Rozwoju Kraju 2020.

Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo; Raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe."; Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie; Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030; Krajowa Polityka Miejska do roku 2020; Polityka Transportowa Państwa; Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020; Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020; Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 roku.

- Koncepcja rozwoju turystyki Miasta Kostrzyn nad Odrą z 2005r.

Dokument ten zakłada rozwój turystyki w oparciu o walory zabytkowe i krajobrazowe miasta oraz jego okolic, przy współpracy transgranicznej i międzyinstytucjonalnej. Główne kierunki dla uzyskania pozytywnego rezultatu upatrywane są w działaniach takich jak:

1. Wspólny rozwój Starego Miasta (Stare Miasto, Twierdza, Wyspa).
2. Wspólne uzbrojenie terenu.
3. Rewitalizacja i uzbrojenie twierdzy.
4. Budowa ponadgranicznej sieci turystycznej.
5. Marka produktu Kostrzyn/Küstrin.
6. Dążenie do utworzenia optymalnych rozwiązań komunikacyjnych w rejonie miasta.

Autorzy koncepcji proponują wśród różnych środków mających dopomagać w osiągnięciu powyżej wypisanych celów m.in.: powołanie do życia Polskiego (Europejskiego czy Światowego) Związku Miast-Twierdz z siedzibą w Kostrzynie, przystąpienie do Stowarzyszenia „Podziemne Trasy Turystyczne Polski”, zwiększenie możliwości żeglugi po rzekach w okolicach Kostrzyna nad Odrą, budowę kąpieliska miejskiego i basenu, powołanie Lokalnej Organizacji Turystycznej, budowę bazy hotelarskiej oraz rozwój miejsc agroturystycznych.

- Uchwała nr XX/153/16 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 2 sierpnia 2016r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Kostrzyn nad Odrą, zmieniona uchwałą nr XXX/227/17 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 29 czerwca 2017r. Akt ten upoważnia Burmistrza do pierwokupu na rzecz miasta Kostrzyn nad Odrą wszystkich nieruchomości położonych w obszarze rewitalizacji z wyłączeniem lokali mieszkalnych w budynkach wielorodzinnych wraz z prawami związanymi z własnością tych lokali oraz pomieszczeniami przynależnymi i nieruchomości zabudowanych budynkami mieszkalnymi jednorodzinnymi. Obszary: zdegradowany i rewitalizacji zostały wyznaczone na dwóch załącznika mapowych do uchwały (zał. 1a i 1b). W obrębie miejskiego obszaru zdegradowanego wyodrębnione zostały strefy: I, II, III, IV, VI, VIII, XII, XIII, natomiast obszar rewitalizacji miasta stanowią strefy: I, II, III, IV i VI.

- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kostrzyn nad Odrą. Miasto Kostrzyn nad Odrą nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru miasta, jednakże zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 roku o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, stąd Miasto przystąpi do procedury uchwalenia planu ogólnego. Natomiast dzisiaj posiada plany dla poszczególnych podobszarów:

1) uchwała nr XXVII/200/17 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 23 lutego 2017r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie Osiedla Drzewice w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z 2017 r. poz. 502). Plan w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i krajobrazu kulturowego ustala strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych. Dla realizacji zamierzeń inwestycyjnych i innych zamierzeń związanych z pracami ziemnymi w granicach stref ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych nakazano „współdziałać z właściwym organem ochrony zabytków” oraz nałożono obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych w granicach stref ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi, a także w przypadku ujawnienia przedmiotu posiadającego cechy zabytku podczas prowadzenia prac budowlanych i ziemnych, postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

2) uchwała nr XIV/102/12 Rady Miasta z dnia 9 lutego 2012r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Kostrzynie nad Odrą przeznaczonego pod inwestycję

liniową – gazociąg wysokiego ciśnienia DN 200 (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego 2012. 1879 z dnia 14.03.2012 r.) – unieważniony w części oraz Uchwała Nr XXI/154/12 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 20 września 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Kostrzynie nad Odrą przeznaczonego pod inwestycję liniową – gazociąg wysokiego ciśnienia DN 200 – II etap (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego 2012. 6599 z dnia 24.10.2012 r.). Plan w zapisach zagwarantował wymóg postępowania zgodnego z przepisami szczegółowymi w przypadku znaleziska przedmiotu posiadające cechy zabytku.

3) uchwała nr IV/27/11 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 10 lutego 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów ograniczonych ulicami Orła Białego, Jagiellońską i Jana Pawła II w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 49, poz. 947 z 2011r.). Plan ustala zasady ochrony wartości kulturowych terenu w tym ochronę sylwety miasta poprzez narzucenie określonych proporcji wysokościowych i gabarytów nowoprojektowanych budynków. Na obszarze wskazano ponadto obiekty objęte pośrednią ochroną konserwatorską (strefą ochrony „B") oraz obiekty objęte strefą ochrony krajobrazu kulturowego „K", w których ochronie podlegać będą: rozplanowanie istniejących dróg i ulic, rozplanowanie zabudowy, charakterystyczne usytuowanie domu mieszkalnego, architektoniczna forma zabudowy istniejącej i nowej uzupełniającej, gabaryty, kształt dachów, kompozycja elewacji, zachowanie starodrzewu w obrębie nowego zainwestowania i zachowanie obsadzenia ulic. Wymieniono również pojedyncze zabytki budownictwa, którymi są:

1) dom murowany przy ulicy Jana Pawła II Nr 9 – 17 z lat 20 – 30 XX wieku;

2) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 15 z około 1910 r.; (dopuszcza się rozbudowę budynku);

3) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 22 i 24 z lat 20 XX wieku;

4) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 29 z około 1910 r.;

5) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 31 z lat 20 XX wieku;

6) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 6 z około 1900 r.;

7) dom murowany przy ulicy Orła Białego Nr 8 z lat 20 XX wieku.

Wskazano, że „dla ochrony cech istniejącej zabudowy i środowiska kulturowego wprowadza się zasadę: „realizacja nowej zabudowy wielorodzinnej i mieszkalno- usługowej zwartej, winna uwzględniać historyczną skalę i charakter zabudowy miasta Kostrzyna", przewidziano likwidację pawilonów handlowych wprowadzających dysharmonię lub ich przebudowę w formie nawiązującej gabarytem do sąsiednich budynków historycznych. Plan ustalił także warunki zagospodarowania terenu istniejącej zieleni parkowej wraz z pomnikiem Ofiar Stalagu III C, oznaczonego symbolem ZP, gdzie postuluje zachowanie istniejącego starodrzewu i zagospodarowania, ale również wprowadzenie nowej zieleni urządzonej z elementami małej architektury i zakaz lokalizacji nośników reklamowych.

4) uchwała nr XXXVIII/247/22 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 30 czerwca 2022r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ulicy Jana Pawła II w Kostrzynie nad Odrą

Na obszarze objętym planem nie znajdują się obiekty i tereny wpisane do gminnej ewidencji zabytków oraz do rejestru zabytków oraz nie występują stanowiska archeologiczne.

5) uchwała nr XXV/196/08 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 6 listopada 2008r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Osiedla Szumiłowo w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 140 , poz. 2237 z dnia 31.12.2008r.).

Na stanowisku archeologicznym położonym na terenie objętym planem zapisano wymóg wykonania archeologicznych badań ratunkowych oraz uzgodnienia prac ziemnych z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z przepisami szczegółowymi. Dla istniejących obiektów objętych ochroną konserwatorską zakazano ich rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy elewacji lub dachu. Plan zobowiązał inwestorów do przeprowadzenia prac konserwatorskich lub restauratorskich tych obiektów lub odpowiednio ich części. Ponadto objęto ochroną konserwatorską kompozycję i starodrzew alei lipowej zlokalizowanej w granicach terenu, a także kompozycję, starodrzew, relikty ogrodzeń i nagrobków na dawnym cmentarzu ewangelickim. Uszczegółowiono politykę nowej zabudowy, która ma nawiązywać do zabudowy historycznej. Zapisano przy

tym obowiązek wymóg postępowania zgodnego z przepisami szczegółowymi w przypadku znaleziska przedmiotu posiadające cechy zabytku.

6) uchwała nr XVIII/132/08 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 27 marca 2008r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie Osiedla Warniki na terenie miasta Kostrzyn nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 41, poz. 805 z dnia 29.04.2008r.). uchylony w pełni przez uchwałę nr XXXVIII/247/22 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 30 czerwca 2022r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie Osiedla Warniki II w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr poz. 1441 z dnia 6.07.2022r.)

Plan porządkuje zasady prowadzenia prac budowlanych oraz zagospodarowania terenu oraz podaje ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Wśród nich znajduje się wymóg postępowania zgodnego z przepisami szczegółowymi w przypadku znaleziska przedmiotu posiadające cechy zabytku. Dawny układ ruralistyczny wsi objęty jest strefą ochrony konserwatorskiej. Na obszarze objętym planem znajdują się stanowiska archeologiczne dlatego „wszelkie prace realizowane w granicach występowania stanowiska archeologicznego wymagają, przed ich podjęciem, wykonania archeologicznych badań ratunkowych oraz uzgodnienia ze strony wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z przepisami szczegółowymi". Ponadto plan zakazuje „rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy elewacji lub dachu obiektów objętych ochroną konserwatorską", a w przypadku konieczności remontu takich obiektów plan nakazuje wykonanie „prac konserwatorskich lub restauratorskich tych obiektów albo odpowiednio ich części".

7) uchwała nr X/96/03 Rady Miejskiej Kostrzyna nad Odrą z dnia 10 lipca 2003r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu Starego Miasta w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 64, poz. 1010 z dnia 4.09.2003 r.) oraz Uchwała NR XXIV/181/08 Rady Miasta Kostrzyna nad Odrą z dnia 02 października 2008 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu Starego Miasta w Kostrzynie nad Odrą (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 119, poz. 1741 z dnia 19.11.2008 r.). Plan określił warunki dotyczące przyszłych inwestycji na obszarze Twierdzy Kostrzyn nad Odrą wpisanej do rejestru zabytków oraz objął ochroną teren Starego Miasta. W odniesieniu do obiektów fortyfikacji i zamku, wpisanych do rejestru zabytków, wniesiono wymóg uzyskania zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wszelkie planowane prace oraz możliwość wprowadzenia dodatkowych warunków konserwatorskich dla tych prac, zgodnie z przepisami szczegółowymi. W strefie ochrony konserwatorskiej wszelkie prace muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a w strefie obserwacji archeologicznych „prowadzenie prac ziemnych w tym odgruzowywania, w oparciu o zezwalające decyzje WKZ, prowadzenia wyprzedzających badań i nadzoru archeologicznego, zgodnie z przepisami szczegółowymi". Wskazano także inne warunki, w tym dotyczące m.in. odpowiedniej formy małej architektury, odtworzenia nawierzchni ulic, placów, rodzaju wprowadzanych nasadzeń.

8) uchwała nr XXVIII/296/2001 Rady Miejskiej w Kostrzynie z dnia 25 października 2001r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Kostrzyna obejmująca tereny kompleksów koszarowych przy ulicach: Gorzowskiej, Wojska Polskiego i Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 127, poz. 970, z dnia 11.12.2001) w części zmieniony Uchwałą Nr XXIV/182/08 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 2 października 2008 roku w sprawie uchwalenia zmiany do zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Kostrzyna obszaru położonego w Kostrzynie nad Odrą w rejonie ulic: Gorzowskiej, Kardynała Stefana Wyszyńskiego i gen. Tadeusza Kutrzeby (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 114, poz. 1645 z dnia 6.11.2008 r.). W zapisach nałożono obowiązek likwidacji dotychczasowego ogrodzenia, a także określono warunki architektoniczno-urbanistyczne dla przyszłej zabudowy i zagospodarowania terenu. W przypadku znaleziska zabytku podczas prac ziemnych zapisano konieczność powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Burmistrza Miasta Kostrzyna nad Odrą.

9) uchwała nr XLIII/350/98Rady Miejskiej w Kostrzynie nad Odrą z dnia 28 maja 1998 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Kostrzynie nad Odrą w rejonie ulic: Sportowej, Prostej i Ogrodowej. W planie brak jest ustalonych zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Ustalono jedynie ochronę istniejącego wartościowego drzewostanu.

10) uchwala nr XLIV/360/98 Rady Miejskiej w Kostrzynie nad Odrą z dnia 18 czerwca 1998r.(Gorzów Wielkopolski, dnia 28 sierpnia 1998 r.) w sprawie uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów dla potrzeb Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Kostrzynie n. Odrą. W planie brak jest ustalonych zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

11) uchwała nr XLVI/371/10 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 4 listopada 2010r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Kostrzynie nad Odrą w rejonie ulic: Sportowej, Prostej i Ogrodowej (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego nr 120, poz. 1937 z dnia 23.12.2010 r.). zmieniony w całości Uchwałą Nr XXXVIII/246/22 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 30 czerwca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Sportowa, Prosta - II w Kostrzynie nad Odrą

W zapisach zawarto informacje o ochronie konserwatorskiej następujących obiektów i obszarów:

a) Osiedle Leśne – kompleks koszarowy z lat 20-20 XX w., wraz z budynkami położonymi przy ul. Osiedle Leśne nr 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10,

b) budynek mieszkalny wielorodzinny z 4 ćw. XIX w., ul. Prosta 24,

c) transformator z lat 30 XX w., położony na działce nr ewid. 38 w Kostrzynie nad Odrą,

d) budynek wodociągów miejskich z pocz. XX w., ul. Prosta 26;

2) przedmiotem ochrony obiektów i obszaru, o których mowa w pkt 1 są:

a) bryła i gabaryty budynków,

b) forma i geometria dachu,

c) kompozycja i wystrój elewacji, w tym rytm podziałów wertykalnych i horyzontalnych na elewacjach, detal architektoniczny, kształt i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych,

d) ochrona ekspozycji,

e) zachowanie i uporządkowanie elementów układu przestrzennego takich jak: rozplanowanie dróg, ulic, placów, linie zabudowy, kompozycję: wnętrz urbanistycznych, zespołu zabudowy,

f) nawierzchnia ulic brukowanych;

3) w przypadku natrafienia podczas robót budowlanych lub ziemnych na zabytek zastosowanie mają przepisy szczegółowe ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na obszarze objętym planem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej nakazano: „kształtowanie układu i brył nowej zabudowy z poszanowaniem charakterystycznych dla regionu form, materiałów i parametrów przestrzennych”; ponadto osobom prowadzącym roboty budowlane i ziemne, w przypadku ujawnienia w trakcie prac, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, nakazano postępowanie zgodnie z przepisami szczegółowymi.

12) uchwała nr XVII/109/20 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 25 czerwca 2020r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ul. Kostrzyńskiej 17 w Kostrzynie nad Odrą.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i krajobrazu kulturowego powyższy plan:

1) nakazuje się postępować zgodnie z przepisami odrębnymi w przypadku ujawnienia przedmiotu posiadającego cechy zabytku podczas prowadzenia prac budowlanych i ziemnych;

2) ustala się iż obiekty oznaczone na rysunku planu znajdują się w gminnej ewidencji zabytków oraz dla których:

a) zakazuje się nadbudowy,

b) zakazuje się wyburzenia, o ile stan techniczny zezwala na użytkowanie budynku,

c) ustala się zachowanie zewnętrznej formy elewacji budynku wraz z kształtem otworów oraz substancją pierwotnego detalu architektonicznego,

d) zakazuje się zmiany wymiarów oraz umiejscowienia otworów okiennych i drzwiowych,

e) nakazuje się stosowanie jednolitej formy stolarki drzwiowej i okiennej,

f) nakazuje się stosowanie dachówki ceramicznej lub cementowej,

g) w przypadku rozbiórki obiektu wpisanego do gminnej ewidencji zabytków nakazuje się sporządzenie dokumentacji inwentaryzacyjnej. Odbudowane budynki należy lokalizować w miejscu i o parametrach nawiązujących do budynku rozebranego;

3) zabudowa zlokalizowana wzdłuż obowiązującej linii zabudowy jest elementem układu ruralistycznego wpisanego do gminnej ewidencji zabytków który jest chroniony pozostałymi ustaleniami planu.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA

5.2.1. POŁOŻENIE

Gmina miejska - Kostrzyn nad Odrą – leży w północno – zachodniej części Województwa Lubuskiego, w zachodniej części powiatu gorzowskiego u ujścia Warty do Odry, geograficznie w obrębie podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, w zasięgu takich makroregionów jak: Pojezierze Południowopomorskie z mezoregionem Równina Gorzowska oraz w Pradoline Toruńsko-Eberswaldzkiej z mezoregionami: Kotliną Freienwaldzką i Kotliną Gorzowską. Administracyjnie Gmina Miejska Kostrzyn nad Odrą leży przy granicy polsko-niemieckiej, w granicach powiatu gorzowskiego, na obrzeżach północnych województwa lubuskiego. Kostrzyn nad Odrą sąsiaduje z następującymi gminami: od północy z gminą Dębno Lubuskie leżącą w województwie zachodniopomorskim, od wschodu z gminą Witnica, a od południa z gminą Słubice.

Ze względu na przyrodnicze walory miasta i jego otoczenia w 1996 r. na terenach należących do miasta założono Park Krajobrazowy "Ujście Warty", obejmujący obszar o powierzchni 20 532,46 ha. Zajmuje on terytorium leżące także w gminach ościennych, takich jak: Słońsk, Witnica, Boleszkowice i Górzyca. W centrum parku leży Kostrzyński Zbiornik Retencyjny, którego znaczna część została włączona w obszar Parku Narodowego "Ujście Warty".

RYS HISTORYCZNY KOSTRZYNA NAD ODRĄ ORAZ JEGO ROZWÓJ PRZESTRZENNY

Teren Kostrzyna (niem. Küstrin, łac. Cozsterine), a w zasadzie gminy miejskiej Kostrzyn nad Odrą był zasiedlony już w epoce kamienia (w okresie schyłkowego paleolitu 12000 – 8300 lat p.n.e.), o czym świadczą zlokalizowane w trakcie badań archeologicznych tzw. punkty osadnicze. Najstarsze ślady obecności człowieka odnotowano w pobliżu miasta (stanowisko archeologiczne Mostno st.1, st. 3, st. 6 [AZP 45-07]), a na terenie samego miasta odnotowano ślady osadnictwa pochodzące z epoki neolitu czyli z młodszej epoki kamienia (5500-1800 lat p.n.e.) oraz znacznie liczniejsze z epoki brązu (1800 - 700 p.n.e.), głównie związane z kulturą łużycką. Te ostatnie są szczególnymi stanowiskami archeologicznymi, są to cmentarzyska ciałopalne w Warnikach, na wzgórzu Grudzia oraz w obrębie Starego Miasta na Rawelinie August Wilhelm.

Rozlewiska ujścia Warty były bardzo atrakcyjnym terenem osiedleńczym, dlatego napotkano liczne relikty osady i cmentarzyska pochodzące z pierwszych wieków naszej ery, związane z kulturą przeworską, wielbarską i nadłabską. W rejonie ulic Wodnej i Nadbrzeżnej znaleziono pozostałości osad wczesnorzymskich, a w dalszej okolicy archeolodzy natrafiają na przedmioty pochodzące z obszaru Imperium Rzymskiego, które przywędrowały na teren Kostrzyna za pośrednictwem szlaków handlowych. Najcenniejszym znaleziskiem będącym rzymskim importem jest naczynie terra sigillata, odkryte w grobie kobiecym pochodzącym z kultury wielbarskiej, a także monety rzymskie i ozdoby z metali szlachetnych. Z okresu wczesnego średniowiecza wywodzi się natomiast zespół obiektów mieszkalnych znalezionych na początku XX wieku na terenie Kostrzyna-Kłośnicy oraz Starego Miasta, jednak ten okres osadnictwa nie jest dotąd jeszcze dokładnie rozpoznany. Za najstarszą część osadnictwa uważa się osadę z okresu wczesnego średniowiecza, lokalizowaną w rejonie stanowiska archeologicznego (stanowisko 1/1), a następnie gród z XII w., którego umiejscowienie nie zostało dotąd potwierdzone.

Pierwsza wzmianka źródłowa o Kostrzynie pochodzi z 1232r., z dokumentu księcia wielkopolskiego Władysława Odonica, w którym ów władca przekazał ziemię kostrzyńską templariuszom, jako że w tym czasie Kostrzyna należał do Wielkopolski. W 1249 r. w Kostrzynie ustanowiono kasztelanię, a w akcie z 1261 r. pisze się o nim jako o "oppidum" czyli miasteczku, które dostało się w ręce Brandenburczyków.

Przypuszcza się, że około 1300 r. miastu położonego w miejscu obecnego Starego Miasta nadano prawo magdeburskie, po czym znaczenie Kostrzyna wzrastało. W sąsiedztwie, w odległości ok 300 m w kierunku południowo-wschodnim od niego leżała Chyża, którą usadawia się w okolicach dzisiejszej ul. Chyżyńskiej. Przy niej funkcjonował targ rybny.

W latach 1535-1571 margrabia Jan Hohenzollern przeniósł tu swoją siedzibę, kierując się dogodnym położeniem miasta i zadysponował przebudowę zamku oraz budowę potężnej twierdzy. W ten sposób od 1536 r. Kostrzyn stał się stolicą Nowej Marchii, pełniąc jednocześnie ważną rolę obronną. Przebudowę rozpoczął włoski budowniczy Francesco Chiaramelli z Gandino, a dokończył Roch Guerini. W dalszych wiekach twierdza była stale rozbudowywana i unowocześniania. W 1631 r. Szwedzi wznieśli nowe szańce i raweliny, w 1662 r. Tielman Jungblut zmodernizował jej bastiony na wzór rozwiązań holenderskich. Po 1850r. twierdzę umocniono budując w jej otoczeniu forty: pod Czarnowem, Sarbinowem, Gorgast i Żabicami. Znacznie uszkodzone w 1945 r. fortyfikacje są obecnie sukcesywnie porządkowane, remontowane i udostępniane turystom. Należy dodać, że w wyniku budowy, a potem modernizacji twierdzy zmieniał się także układ przestrzenny miasta. Najpierw chyżę z targiem rybnym przeniesiono na drugi brzeg Odry. W k. XVI. zamknięta murami zabudowa Starego Miasta wylała się poza nie i rozwijała się w obrębie przedmieść.

Na północy za bramą Sarbinowską powstało Krótkie Przedmieście (Kurze Vorstad), złożone w wolno stojących budynków otoczonych ogrodami i Długie Przedmieście (Lange Vorstad) na lewym brzegu Odry, gdzie wzniesiono pierwszy w mieście szpital. Krótkie Przedmieście obecnie znajduje się w centrum dzisiejszego miasta, a z Długiego Przedmieścia rozwinęło się w obecne Kietz na terenie Niemiec.

Przez miasto od 1646 r. przechodziła linia pocztowa z Berlina do Prus Książęcych. W 1735 r. król pruski na wniosek Królewskiej Kamery Wojen i Domen wydał pozwolenie na założenie kolejnej części miasta, tzw. Nowego Miasta na obszarze militarnym na północ od Twierdzy, czyli na gorzyńskim dziele rogowym (hornwerku).

Liczne powodzie spowodowały, że w 1785 r. rozpoczęto prace regulacyjne biegu Warty i Odry oraz budowę kanału Fryderyka Wilhelma, dzięki któremu przesunięto koryto rzeki i Warta uchodzi do Odry na północ od twierdzy. Natomiast okres przypadający po wojnach napoleońskich, to czas dynamicznego rozwoju Przedmieścia Krótkiego, gdzie położenie zabudowy wyznaczały promieniście rozchodzące się ulice: Drzewiecka (Drewitzer Straße) i Warnicka (Warnick Straße).

W 1815 r., po przeniesieniu siedziby Nowej Marchii do Frankfurtu, Kostrzyn nad Odrą najpierw stał się częścią rejencji frankfurckiej, ale już w 1816 r. stolicą utworzonego wtedy powiatu kostrzyńskiego, w skład którego weszły Dębno i Boleszkowice. Rozwój urbanistyczny regulowały wówczas przepisy wojskowe, np.: domy przy ul. Drzewieckiej wznoszone ścianą szczytową do ulicy, oddalone zostały od siebie na tyle, aby stwarzać możliwość lepszej obserwacji i ostrzału artyleryjskiego. W 1907 roku Krótkie Przedmieście oficjalnie zostało przemianowane na Nowe Miasto.

Wiek XX to okres wzmożonego ruchu budowlanego w Kostrzynie, jej początkiem stała się budowa Królewskiej Pruskiej Kolei Wschodniej, która w 1867 r. została przeprowadzona przez Kostrzyn nad Odrą, umożliwiła bezpośrednie połączenie kolejowe Berlina z Królewcem. Linia Kolei Wschodniej pełniła rolę najważniejszej magistrali kolejowej państwa pruskiego. Trakcja kolei w pobliżu miasta skutkowała wzrostem potencjału przemysłowego i budownictwa mieszkalnego. Podobnie, jak katalizatorem zmian był transport wodny i budowa portu rzecznego. Ponadto dla polepszenia komunikacji oddalone części miasta połączono w 1903 r. tramwajem konnym, zastąpionym w 1925 r. tramwajem elektrycznym.

W latach 30-tych na terenie Długiego Przedmieścia zbudowano osiedle na 200 domów (Deutschlandsiedlung), a na obszarze Krótkiego Przedmieścia fabrykę Celulozy i produkcji mąki kartoflanej. II wojna światowa spowodowała w zasadzie całkowitą likwidację dawnego miasta, z wyniku działań wojennych zniszczono w 100 procentach zabudowę Starego Miasta.

W 1939r. w Drzewicach, obecnej dzielnicy Kostrzyna, Niemcy zorganizowali obóz pracy dla alianckich jeńców wojennych - Stalag III C Alt Drewitz, który istniał do stycznia 1945 roku. Umieszczono w nim kilka tysięcy czeskich jeńców jeszcze przed wybuchem wojny z Polską, a po 1 września dołączono do nich 7 tysięcy Polaków i w 1942 r. 18 tysięcy francuskich żołnierzy oraz z innych krajów. W sumie, w Stalagu przebywało około 70 tysięcy jeńców wojennych różnej narodowości, wśród nich byli Polacy, Anglicy,

Amerykanie, Jugosłowianie, Grecy, Holendrzy, Belgowie, Rosjanie i Włosi. W obozie panowały bardzo złe warunki, które stały się bezpośrednią przyczyną śmierci kilku tysięcy więźniów. Najbardziej nieludzkie metody stosowano wobec radzieckich jeńców wojennych, opisał je Michał Szołochow w opowiadaniu „Los człowieka", na podstawie którego nakręcono później film o tym samym tytule. We wrześniu 1944 roku w Alt Drewitz znaleźli się jeńcy z Powstania Warszawskiego. Na jeńcach wojennych dokonywano zbrodniczych eksperymentów przy użyciu Cyklonu B, a także w okresie od 10.01.1942 do 21.02.1942 na jeńcach radzieckich innych eksperymentów medycznych. Po 1945 roku w obozie byli przetrzymywani jeńcy niemieccy. Dziś o niechlubnej historii tego miejsca przypomina cmentarz i znajdujący się na nim krzyż i pomnik.

W dniu 31 stycznia 1945r. do Kostrzyna, traktowanego jako strategiczna "brama do Berlina", dotarły wojska radzieckie. O miasto zamienione w twierdzę prowadzono ciężkie walki aż do 30 marca, kiedy to poddały się Stare Miasto i cytadela. W wyniku działań wojennych Kostrzyn uległ prawie całkowitemu zniszczeniu, ocenia się że Stare Miasto w 100%, dzielnica Kietz w 98%, Nowe Miasto w 92%.

Po wojnie, na skutek porozumień poczdamskich, organizm miejski Kostrzyna nad Odrą został rozdzielony, ponieważ granicę polsko-niemiecką ustalono na rzece Odrze, przecinającej Kostrzyn. W ten sposób Długie Przedmieście i Kietz znajdujące się na lewym brzegu rzeki przyłączono do Niemiec, do radzieckiej strefy okupacyjnej, a Stare i Nowe Miasto włączono do Polski. W efekcie ludność niemiecką wysiedlono za Odrę, a na jej miejsce sprowadzono ludność polską, przybyłą głównie z terenów utraconych przez Polskę na rzecz Związku Radzieckiego.

Po podziale granicą państwową, Kostrzyn został całkowicie przeorganizowany, życie mieszkańców po polskiej stronie granicy przeniosło się na teren Przedmieścia Krótkiego w okolice dworca kolejowego. W wyniku ruchu budowlanego wybudowano nowe osiedla złożone z budynków wielorodzinnych typu „blok", a z historycznej zabudowy postawiono pojedyncze obiekty mieszkalne oraz wojskowe i przemysłowe.

Początkowo po drugiej wojnie światowej w 1945 r. miasto było częścią okręgu administracyjnego z siedzibą we Wrocławiu, lecz Decyzją Rady Ministrów z 7 lipca 1945r. wraz z kilkunastoma powiatami ziem zachodnich Kostrzyn stał się częścią województwa poznańskiego. Najpierw w 1946 r. ludność Kostrzyna liczyła tylko 634 osób bo miasto miało status zamknięty i mogli w nim przebywać jedynie kolejarze i celnicy. Dopiero w 1954 r. rozpoczęto budowę największej wówczas w Polsce fabryki papieru i celulozy. Zakład ten po 1989 r. sprywatyzowano i w 1993 r. sprzedano koncernowi szwedzkiemu. Obecnie fabryka nazywa się Arctic Paper Kostrzyn S.A. Czynnikiem powodującym znaczne ożywienie miasta było otwarcie w 1992 r. przejścia granicznego, a w 1994 r. powołanie Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Obecnie miasto dzisiaj liczy ok. 20 tys. ludności. W latach 2004-2020 w Kostrzynie nad Odrą organizowany był Przystanek Woodstock, przemianowany w 2018 roku na PolAndRock Festival.

Obecnie z historycznych jednostek urbanistycznych w skład miasta wchodzą: Stare Miasto– Twierdza (ruiny), Nowe Miasto (Krótkie Przedmieście), osiedla: Warniki, Drzewice, Szumiłowo. Te ostatnie części w przeszłości były odrębnymi wsiami, posiadającymi własną historię i rozwój przestrzenny:

Osiedle Drzewice, czyli dawna wieś Drzewice albo Stare Drzewice (niemiecka nazwa: Alt Drewitz), pierwszy raz jest wzmiankowana w materiałach historycznych w 1451 roku, jako własność zakonu joannitów. W 1540 roku wieś ta została przez Jana z Kostrzyna przyłączona do majątku państwowego w Chwarszczanach. W XIX wieku wieś została przyłączona do Kostrzyna nad Odrą, pomimo czego Drzewice zachowały średniowieczne rozplanowanie owalnicowe (ul. Kościelna), w której centrum było nawsiu z kościołem i cmentarzem, zniszczone w wyniku II wojny światowej. Wskutek sukcesywnej rozbudowy miejscowości, wykształcił się wielodrożnicowy układ dzisiejszych Drzewic. Pozostałością historycznej zabudowy są domy w większości rozlokowane przy ul. Mikołaja Reja. W latach 1938-1945 przy drodze leśnej za wsią urządzono obóz dla jeńców wojennych Stalag IIIC.

Osiedle Szumiłowo, czyli dawna wieś Szumiłowo (niemiecka nazwa: Schaumburg lub Alt Schaumburg), leży 5 km na północny-zachód od centrum Kostrzyna nad Odrą. Miejscowość lokowana prawdopodobnie przez templariuszy w średniowieczu ma zachowany owalnicowy układ przestrzenny (ul. Kostrzyńska) oraz zabudowę o charakterze wiejskim, z której jednak tylko nieliczne obiekty zachowały cechy typowe dla końca XIX i początków XX wieku. Po sekularyzacji majątku joannitów wieś podlegała urzędowi domeny w Chwarszczanach. Pierwsza wzmianka o kościele i parafii w Szumiłowie pochodzi z 1405 roku, ze spisu

dóbr biskupstwa lubuskiego, jednak nie wiadomo jak wyglądał budynek świątyni. Kolejne budowle ulegały zniszczeniom i przebudowom, ostatni wzniesiony w 1903 roku został zniszczony w 1945 r., wiadomo tylko, że stał na nawsiu w centrum wsi przy cmentarzu.

Osiedle Warniki to dawna wieś Warniki (niemiecka nazwa: Warnick), położona na wschód od centrum miasta. Pierwsza wzmianka historyczna o Warnikach pochodzi z 1261 roku, z dokumentu o ugodzie zakonu templariuszy z Brandenburgią, w wyniku której zakon zrzekł się wielu swoich posiadłości wzdłuż traktu Kostrzyn – Gorzów, w tym także i tej wsi. Pomimo takiego rozstrzygnięcia wieś figuruje jako własność zakonu jeszcze w 1295 roku. Po kasacie templariuszy w 1312 roku wieś uległa na krótko sekularyzacji, a następnie stała się dobrem joannitów, w okresie reformacji była własnością baliwatu w Słońsku. W XVII w. Warniki stały się wsią prywatną najpierw w majątku von Schöningów, właścicieli Dąbroszyn, a potem w 1732 roku von Wreechów i kolejno: von Dönhoffów oraz von Schwerin-Wolfshagen. Miejscowość rozplanowana jest w układzie ulicówki, z historyczną zabudową z k. XIX i pocz. XX w., posadowioną frontem równolegle wzdłuż głównej ulicy przechodzącej przez Osiedle Warniki.

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

5.3.1. ZABYTKI NIERUCHOME W WOJEWÓDZKIM REJESTRZE ZABYTKÓW

W wykazie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w Kostrzynie nad Odrą figurują:

1. fragmenty-elementy fortyfikacji Twierdzy Kostrzyn nad Odrą określone na podstawie postanowienia Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znak: RZD.5130.30.2014 [13] z dnia 28.05.2015 r. w sprawie wyjaśnienia wątpliwości co do treści decyzji l.dz. KL-IV-69/29/63 z dnia 18.12.1963 r. oraz decyzji l.dz. KL-I-5340/81/76 z dnia 02.11.1976 r.,

2. zamek, nr rej. 599 decyzją z dnia 20.06.1963 r.,

3. kaplica neogotycka przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2, nr rej. L-209/A decyzją z dnia 30.05.2006 r.,

4. zespół spichlerzy zbożowych (spichlerz nr 1 i 2), ul. Prosta 10, nr rej. L-211/A decyzją z dnia 05.06.2006 r.,

5. fort Sarbinowski w skład którego wchodzi: 1. szaniec wraz z poternami i koszarami; 2. sucha fosa z murowaną przeciwskarpą; 3. korona stoku bojowego; 4. schron straży; 5. parki amunicyjne w formie schronów w stoku bojowym;

6. plac broni z ruinami blockhauzu, nr rej. L-653/A decyzją z dnia 9. 06. 2014 r.

W odniesieniu do budynków wpisanych do rejestru zabytków, ochronie podlega zabytkowa forma architektoniczna i substancja (materiał), bryła, kompozycja elewacji, detal architektoniczny, oryginalne elementy składające się na konstrukcje, wystrój oraz wyposażenie, stolarka, rozplanowanie (układ) wnętrza, historyczne pokrycie dachu. Nadrzędną zasadą jest trwałe zachowanie obiektu i jego użytkowanie w sposób uwzględniający jego wartość zabytkową, zgodnie z zasadami opieki nad zabytkami.

Opis zabytków wpisanych do rejestru zabytków:

- Fortyfikacje ziemno-murowane Starego Miasta – zostały zbudowane w okresie 1537-1543 za panowania Jana Kostrzyńskiego według projektu Francesco Chiaramelli z Gandino na planie nieregularnego sześcioboku z czterema ostrokątnymi bastionami narożnymi („Król", „Królowa", „Filip" i „Księżniczka") oraz dwoma bastionami sześciokątnymi. Twierdzę zaopatrzono w dwie bramy – Sarbinowską i Gorzyńską, która w 1604 r. zmieniła nazwę na Lubuską, a w 1797 r. na Berlińską. Bramę Sarbinowską nazywano także Nową Bramą (1578), Bramą Chwarszczańską, a od 1654 roku Nowomarchijską. Dodatkowo, na linii umocnień od strony południowo-wschodniej wprowadzono przejścia poprzez Furtę Chyżańską, a od strony rzeki Odry - Furtę Młyńską. Wewnątrz murów miejskich twierdzy rozciągało się Stare Miasto, regularnie poprzecinane siatką ulic, gdzie najważniejszą budowlą był zamek, stanowiący siedzibę władcy.

Warto pamiętać, że kostrzyńska twierdza była miejscem osadzenia wielu osób, mających wpływ na bieg dziejów: w l. 1730-1732 przebywał w niej późniejszy następca tronu Prus Fryderyk II, w 1768 osadzono w niej konfederatów barskich, których wykorzystywano jako tanią siłę roboczą, a w czasie okupacji francuskiej przez wojska napoleońskie w latach 1806-1814 w twierdzy od 24 czerwca do 17 lipca 1808 r. więziony był

wraz z 27. współbraćmi redemptorystami – benonitami św. Klemens Maria Hofbauer (tablica pamiątkowa z popiersiem świętego widnieje – po prawej stronie wejścia do kościoła pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła).

Po wzniesieniu umocnień bezpośrednio otaczających miasto rozpoczęto budowę pierścienia twierdzy zewnętrznej, a w XIX w. dodatkowo jeszcze, po powstaniu trakcji kolejowej, wzniesiono dalsze umocnienia (w odległości ok. 4-5 km od miasta) w postaci zespołu fortów w Gorgast, Czarnowie, Sarbinowie (Fort Sarbinowo) i Żabicach.

Unowocześnianie możliwości militarnych twierdzy spowodowało zmianę użytkowania tych jej części, które utraciły wartość bojową. Wykorzystano je wtórnie do celów cywilnych. Z powodu strat wywołanych przez działania militarne podczas oblężenia miasta w 1945 r., a także statusu Kostrzyna po II wojnie światowej, likwidacji uległa zabudowa miejska na całym obszarze Starego Miasta. Pozostała z niej jedynie siatka ulic oraz przyziemia budynków tworząc tzw. „Kostrzyńskie Pompeje".

Odrestaurowane zostały niektóre obiekty miasta-twierdzy: Brama Berlińska, Brama Chyżańska, Bastion Filip, Bastion Brandenburgia oraz Promenada Kattego. Obecnie trwają wysiłki nad dalszą rewaloryzacją tego obszaru.

Fortyfikacje z ulokowanym w ich wnętrzu układem urbanistycznym, są złożonymi i dość nietypowymi założeniami, tworzącymi swoiste miasta-twierdze. Takim tworem jest twierdza kostrzyńska, na terenie której znajdują się ruiny historycznej zabudowy Starego Miasta, z czytelną siatką ulic, ciągów pieszych, układem parceli z zarysem dawnej zabudowy pierzei kamienic oraz placów m.in. ratuszowego (rynku), zamkowego z ruinami zamku, kawaleryjskiego. Przy zespołach fortyfikacyjnych ich ochronę i zagospodarowanie winno się rozpatrywać w powiązaniu z zachowanym krajobrazem warownym.

- Zamek – obecnie relikty zamku zachowane na wysokości przyziemia. Budowla stoi w zachodniej części Starego Miasta, ponad rzeką Odrą. Zamek został wzniesiony w XIII wieku przez zakon templariuszy w miejscu grodu piastowskiego, bo pierwotnie Kostrzyn należał do Państwa Polan a potem Polski.

Gród pierwotnie stanowił siedzibę urzędnika książęcego i centrum administracyjne. W ręce templariuszy trafił w 1232 r. przekazany im donacją księcia wielkopolskiego Władysława Odonica. Prawdopodobnie wzniesiony przez nich zamek nie odbiegał wyglądem od innych twierdz tego czasu, których istotną częścią była cylindryczna wieża. Jej relikty można zobaczyć w południowej partii murów. W 1234r. zamek stał się własnością książąt śląskich, Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego, ale już w 1249r. Kostrzyn wraz z Ziemią Lubuską przeszedł w ręce arcybiskupa magdeburskiego, przekazany przez Bolesława Rogatkę, a w końcu XIII wieku dostał się w posiadanie margrabiów brandenburskich, przy czym od 1373 r. władał nim Karol IV Luksemburski, który zmusił do ustąpienia dotychczasowego margrabiego Ottona Wittelsbacha. Po nim zamkiem kostrzyńskim dysponował jego syn Zygmunt Luksemburski, król Węgier i Włoch oraz Cesarz Rzymski i elektor brandenburski.

Prawdopodobnie w roku 1300 margrabia brandenburski Albrecht III nadał Kostrzynowi prawa miejskie, lecz zamek po rozwiązaniu zakonu templariuszy przeszedł na własność zakonu joannitów. Około roku 1402 Nową Marchię za sumę 1300 kop groszy kupił Zakon Krzyżacki, który w latach 1444-1452 dobudował drugie skrzydło zamku z kaplicą i klatką schodową, mur z narożnymi wieżyczkami i fosą. Budowla ta chroniła przeprawę przez rzekę oraz komorę celną i jednocześnie miała bronić księstwo przed potencjalnym atakiem z warowni joannitów w Słońsku.

W 1455r. zamek ponownie stał się własnością margrabiów brandenburskich, którzy zdecydowali po 1535r. o jego przebudowie. Nowe założenie powstało według projektu włoskiego architekta Franciszka Giromello. Powstała wówczas czteroskrzydłowa zabudowa z dziedzińcem pośrodku i czterema basztami narożnymi oraz fortyfikacje bastionowe założone na planie czworoboku. Jednocześnie margrabiowie brandenburscy wznieśli wokół miasta fortyfikacje bastionowe. Wygląd rezydencji widać na zachowanych widokach, np.: na sztychu Brennera z końca XVI wieku, gdzie zobaczyć można fasadę zamku od strony Placu Wyścigowego, którą zdobiły płaskorzeźbione w piaskowcu sceny przedstawiające prace Herkulesa. Najbardziej paradne z wejść zdobione było terakotową płaskorzeźbą ze sceną Nawrócenia św. Pawła, a w podłuczach portalu z medalionami z podobiznami Jana Kostrzyńskiego i Katarzyny Brunszwickiej. Za twórcę terakotowych płaskorzeźb uznaje się Hansa Schenck-Scheulicha. Z 1571 roku pochodzi jeszcze piaskowcowy portal z delfinami. Do zamku od strony Placu Wyścigowego przylegały zabudowania gospodarcze i dwa arsenały.

Po śmierci margrabiego Jana w 1571 r. miasto utraciło swoje znaczenie i zamek stał się jedną z wielu siedzib elektorskich i margrabiowie przebywali w niej okresowo. Na przełomie XVI i XVII wieku dziedziniec zamknięto czwartym skrzydłem, którego portal wejściowy ozdobiono motywem berła brandenburskiego, a w południowym narożniku wzniesiono pięcioboczną wieżę spinającą nowo wybudowane skrzydło ze skrzydłem nadodrzańskim. Połączono również skrzydło z kaplicą zamkową z kościołem Mariackim za pośrednictwem zadaszonego ganku podtrzymywanego przez dwa masywne filary.

Podczas wojny trzydziestoletniej zamek uległ zniszczeniu. Jego odbudową i renowacją, przeprowadzoną dopiero w 1690 r., kierował architekt holenderski Kornel van Ryckwaert. Zamek uformowano z trzech skrzydeł: jedno skrzydło znajdowało się od strony Odry, drugie od strony kościoła farnego, a trzecie od strony Placu Wyścigowego (tzw. skrzydło wjazdowe). Obejmowały one nieregularny dziedziniec otwarty od strony północno-zachodniej. Za panowania Fryderyka Wilhelma i Fryderyka III główna wieża zamkowa została nadbudowana kolejnym piętrem i zwieńczona charakterystycznym hełmem znanym z rysunku Daniela Petzolda z lat 1710-1715.

Na początku lat 60. XVIII wieku Fryderyk Wilhelm jedno z pomieszczeń skrzydła północno-zachodniego przebudował na kaplicę gminy kalwińskiej, a podziemia zamku wykorzystywał na więzienie. Przetrzymywano w nich w 1730 r. następcę tronu pruskiego, przyszłego Fryderyka II Wielkiego z rozkazu jego ojca Fryderyka Wilhelma I, którego osadzono za próbę ucieczki poza granice kraju przed tyranią ojca. Pomagający mu w tym przedsięwzięciu przyjaciel młodości Hans Herman von Katte został stracony w Kostrzynie w obecności Fryderyka II w dniu 6.11.1730 r.

Ponownie zamek został zniszczony w 1758 r. w czasie wojny siedmioletniej i za panowania Fryderyka Wilhelma I (1713-1740) ostatecznie utracił charakter rezydencjonalny. Cenne wyposażenie budynku na polecenie władcy zostało przewiezione do Berlina. Ostatecznie zamek pozbawiono wszystkich elementów miedzianych: pokrycie dachu i orynnowanie zostało przetopiona na cele militarne. Odbudowę budowli podjęto dopiero w 1770 roku. W jej wyniku zasypano fosy oddzielające założenie od miasta. Podczas wojen napoleońskich i okupacji francuskiej w latach 1806-1813 obiekt zamieniono na lazaret, a od 1814 roku władze pruskie użytkowały go na koszary. W 1815 roku wieżę zamku przekształcono według projektu K.F. Schinkla. Natomiast w latach 1820-1825 zostały przeprowadzone prace adaptacyjne na pruskie koszary. W okresie Wiosny Ludów byli w nich więzieni polscy oficerowie - powstańcy z Wielkopolski. Ostatni remont zamku przeprowadzono w latach 1898-1899. Po jego ukończeniu w 1903 roku w zamku otwarto muzeum poświęcone osobie Fryderyka Wilhelma II, a na dziedzińcu postawiono jego pomnik autorstwa Georga Janescha.

W 1945r. zamek został silnie zniszczony w czasie działań wojennych, a to, co z niego zostało decyzją władz centralnych wysadzono i rozebrano w 1969 roku. Do dnia dzisiejszego zachowały się jedynie przyziemia skrzydeł i relikty schodów. Fragmenty renesansowych portali z terakoty prezentowane są na ekspozycji w Muzeum Lubuskim im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim.

- Kaplica neogotycka przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2 – to dawna ewangelicka kaplica cmentarna wzniesiona w pocz. XX w. na terenie tzw. Nowego Miasta. Po 1945 użytkowana przez krótki czas jako kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Budynek kaplicy był użytkowany jako magazyn. W 2006 r. przeprowadzono przy nim prace remontowe. Obecnie obiekt nie pełni funkcji sakralnej i jest wykorzystywany na potrzeby tutejszej parafii.

- Zespół spichlerzy zbożowych (spichlerz nr 1 i 2) przy ul. Prostej 10 – spichlerze wraz z przyległą do nich piekarnią zostały zbudowane ok. 1930 r. na potrzeby Garnizonu Artylerii Ciężkiej, w ramach wzniesionego kompleksu koszarowego na obecnym Osiedlu Leśnym. W spichlerzach przechowywano rezerwy zboża i paszy na wypadek wojny, a piekarnia produkowała chleb dla garnizonu wojskowego. W pobliże spichlerzy doprowadzono szybko dwie bocznice kolejowe.

Po 1945r. zespół stał się własnością Państwowych Zakładów Zbożowych w Gorzowie Wlkp., potem do 1955r. Poznańskich Okręgowych Zakładów Młynarskich, a następnie do 1975r. Zielonogórskich Okręgowych Zakładów Młynarskich. W 1993 r. spichlerze przeszły na własność PZZ w Gorzowie Wlkp. po czym w tym samym roku zostały sprzedane firmie "Agrofar" z Zamęcina, a następnie właścicielowi Młyna Agregatowego Sp. z o. o w Kostrzynie. Znajdująca się w kompleksie piekarnia była wykorzystywana przez Spółdzielnię Spożywców w Kostrzynie.

Oba spichlerze są murowanymi, monumentalnymi gmachami na planie wydłużonego prostokąta nakrytego wysokimi dachami o pokryciu z dachówki ceramicznej, ustawione szeregowo wąskimi elewacjami do siebie. Przy jednym z nich stoi parterowa piekarnia z rozczłonkowanym dwuspadowym dachem połączona ze spichlerzem zadaszonym gankiem na półokrągłych filarach.

- Fort Sarbinowski – nowa broń palna o znacznej sile rażenia i zasięgu sprawiła, że wcześniej powstałe twierdze zaczęto otaczać szańcem fortów oddalonych od dotychczasowych umocnień. Nowy system fortyfikacji oparto na zespole fortów głównych i wzniesionych między nimi fortów pośrednich, które flankowały się wzajemnie.

W Twierdzy Kostrzyn rolę fortów głównych pełniły dwa, Gorgast i Sarbinowo, którym towarzyszył fort Żabice. Budowę Sarbinowa rozpoczęto 30 kwietnia 1883 r., a zakończono w grudniu 1887 r. W efekcie prac powstał fort ceglany o typowym zarysie architektonicznym "Fortu Biehlera". Cechą charakterystyczną fortów tego rodzaju jest system wałów: wał górny, wał dolny oraz sucha fosa broniona działami schowanymi w kaponierach i dwiema bateriami odcinającymi dostęp do fortu. Z górnego wału korzystała artyleria, której załoga umieszczała armaty w działobitniach obwarowanych poprzecznicami. W poprzecznicy na osi fortu znajdowała się klatka schodowa łącząca górną kondygnację koszar czołowych z drogą wałową. Dwie poprzecznice z nią sąsiadujące były wyposażone w wyciąg amunicji dla artylerii. Wał górny wyposażono również w cztery schrony pogotowia dla artylerzystów zgrupowane po dwa: mniejsze pod wałem czołowym i większe na barkach wału artylerii. Forty niestety szybko straciły swoje znaczenie militarne z powodu dalszego postępu techniki wojskowej, taki też był los fortu w Sarbinowie, używanego po wojnie jako miejsce do detonacji niewypałów i niewybuchów.

5.3.2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Archeologiczne Zdjęcie Polski to nazwa realizowanego na terenie całej Polski od 1978 r. przedsięwzięcia poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy geodezyjne stanowisk archeologicznych. Celem tych działań jest uzyskanie informacji potrzebnych do celów naukowych i konserwatorskich. Przedsięwzięcie jest koordynowane przez poszczególnych wojewódzkich konserwatorów zabytków, a centralna baza danych przechowywana jest w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie. Poszukiwania stanowisk archeologicznych w ramach AZP prowadzone są głównie metodą tzw. badań powierzchniowych, czyli obserwacji powierzchni, głównie wiosną i jesienią. Dodatkowo wykorzystuje się informacje ze źródeł archiwalnych oraz wywiady z mieszkańcami danej miejscowości.

Na terenie Miasta Kostrzyn nad Odrą prowadzone są nadal badania archeologiczne i ich wykaz może być uzupełniany o nowo odkryte stanowiska archeologiczne. Udokumentowane stanowiska archeologiczne zgrupowane są na obszarach AZP, są to w przewadze punkty osadnicze. Najstarsze z nich, które datuje się na okres pradziejów, mają duże znaczenie dla rozpoznania oraz ochrony najstarszych śladów obecności człowieka i jego form gospodarowania na badanym terenie. Z kolei najmłodsze odkryte ślady pochodzą już z czasów nowożytnych.

Dużą wartość ma odkrycie i ustalenie lokalizacji osadnictwa średniowiecznego powiązanego z powstaniem Twierdzy Kostrzyn. Ustalenia z dokonanych badań pozwolą na lepsze rozpoznanie rozwoju miasta i mogą zostać wykorzystane do promocji miasta oraz dla rozwoju turystyki kulturowej. Wymagają one jednak odpowiedniego wyeksponowania w postaci wytyczenia szlaku oraz szczegółowego opisu historycznego i wizualizacji pierwotnego wyglądu. Zestawienie wszystkich stanowisk archeologicznych przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1. Kostrzyn nad Odrą – wykaz stanowisk archeologicznych

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr st. w miej.	Nr st. na ob.	Typ stanowiska	Chronologia	Uwagi
1.	Kostrzyn-Szumiłowo	47-05/1	11	1	ślad osadnictwa osada?*	Kult. łużycka?* -III okres epoki brązu-Halsztat Późne średniowiecze (XV w.) Nowożytność (XVII-XIX w.)	
2.	Kostrzyn-Szumiłowo	47-05/2	12	2	ślad osadnictwa osada?*	Pradzieje Późne średniowiecze (XV w.?*)	

3.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/1	36	1	cmentarzysko ciałopalne	V okres epoki brązu	arch.
4.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/2	28	2	ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
5.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/3	29	3	fort	XIX w.	
6.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/4	30	4	ślad osadnictwa	Pradzieje	
7.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/5	31	5	ślad osadnictwa	Nowożytność	
8.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/6	32	6	ślad osadnictwa osada ślad osadnictwa osada	Epoka kamienia Pradzieje Późne średniowiecze Nowożytność	
9.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/7	33	7	ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
10.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/8	34	8	ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
11.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/9	35	9	ślad osadnictwa	Pradzieje	
12.	Szumiłowo	47-06/10	1	10	osada	Epoka brązu- kultura halsztacka	
13.	Szumiłowo	47-06/11	2	11	osada ślad osadnictwa	Pradzieje Nowożytność	
14.	Szumiłowo	47-06/12	3	12	osada ślad osadnictwa	Pradzieje Nowożytność	
15.	Szumiłowo	47-06/13	4	13	ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
16.	Szumiłowo	47-06/14	5	14	osada	Pradzieje Kult. wielbarska?* - okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze Nowożytność	
17.	Szumiłowo	47-06/15	6	15	osada punkt osadniczy ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze Nowożytność	
18.	Szumiłowo	47-06/16	7	16	osada punkt osadniczy osada	Pradzieje Późne średniowiecze	
19.	Szumiłowo	47-06/17	8	17	ślad osadnictwa osada?*	Późne średniowiecze Nowożytność	
20.	Szumiłowo	47-06/18	9	18	ślad osadnictwa osada ślad osadnictwa	Epoka kamienia Pradzieje Kult. łużycka - V okr. epoki brązu- Halsztat CD Nowożytność	
21.	Szumiłowo	47-06/19	10	19	osada znalezisko luźne ślad osadnictwa	Kult. łużycka-grupa górzycka Epoka żelaza Pradzieje	

22.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/24	27	24	ślad osadnictwa osada	Epoka kamienia - neolit Kult. łużycka - epoka brązu Okr. przedrzymski- okr. lateński (faza A1/A2) okres wpływów rzymskich (fazy B2/C1-C2) Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze Nowożytność	
23.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/25	41	25	znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze Nowożytność	
24.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/26	42	26	znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich	
25.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/27	43	27	znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich	
26.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/28	44	28	znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich	
27.	Kostrzyn nad Odrą	47-06/29	45	29	ślad osadnictwa	Pradzieje Średniowiecze Nowożytność	
28.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/2	2	2	ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze Nowożytność	arch.+ lok.
29.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/3	3	3	ślad osadnictwa	Epoka kamienia - neolit	arch. + lok.
30.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/4	4	4	cmentarzysko	Epoka brązu-wczesna epoka żelaza kultura łużycka?*	arch. + lok.
31.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/5	5	5	osada	Pradzieje Późne średniowiecze Nowożytność	arch. + lok.
32.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/6	6	6	ślad osadnictwa cmentarzysko ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesny okres wpływów rzymskich (grupa lubuska kult. jastorfskiej) Późne średniowiecze (XIV-XV w.)	arch. + lok.
33.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/8	8	8	cmentarzysko	Kult. łużycka IV-V okres epoki brązu	
34.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/10	10	10	grodzisko	Wczesne średniowiecze/późne średniowiecze	arch.
35.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/11	11	11	ślad osadnictwa	Wczesny okres wpływów rzymskich (grupa lubuska kult. jastorfskiej)	arch.
36.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/12	12	12	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesny neolit kultura ceramiki wstęgowej	arch.
37.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/13	13	13	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
38.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/14	14	14	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
39.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/15	15	15	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
40.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/16	16	16	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
41.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/17	17	17	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
42.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/18	18	18	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.
43.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/19	19	19	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-neolit	arch.

44.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/20	20	20	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesny neolit kultura ceramiki wstęgowej	arch.
45.	Kostrzyn - Kłośnica	48-06/7	7	7	osada osada skarb?*	Wczesny okres wpływów rzymskich (grupa lubuska kult. jastorfskiej) Wczesne średniowiecze (faza C) Średniowiecze	arch. + lok.
46.	Kostrzyn - Stare Miasto	48-06/1	1	1	osada miasto zamek kościół	Wczesne średniowiecze X-poł. XIII w. Średniowiecze Średniowiecze Średniowiecze XVI w.	
47.	Kostrzyn - Warniki	48-06/9	9	9	cmentarzysko	Wczesny okres wpływów rzymskich (grupa lubuska kult. jastorfskiej)	arch.
48.	Kostrzyn - Warniki	48-06/24	21	24	ślad osadnictwa	Późne średniowiecze (XIV-XV w.)	
49.	Kostrzyn - Warniki	48-06/25	22	25	ślad osadnictwa	Epoka kamienia Pradzieje	
50.	Kostrzyn - Warniki	48-06/26	23	26	ślad osadnictwa	Epoka kamienia Wczesne średniowiecze faza D-E, Późne średniowiecze (XIV-XV w.)	
51.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/27	37	27	ślad osadnictwa	Pradzieje	
52.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/28	38	28	pkt osadniczy	Kult. łużycka	
53.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/29	39	29	ślad osadnictwa	Epoka kamienia-mezolit	
54.	Kostrzyn nad Odrą	48-06/30	40	30	fragment miasta	Nowożytność (XIX-XX w.)	

* znak „?” oznacza prawdopodobny lecz nie potwierdzony typ, chronologię lub kulturę w odniesieniu do danego stanowiska archeologicznego

5.3.3. ZABYTKI RUCHOME

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, gminy nie są zobowiązane do prowadzenia ewidencji zabytków ruchomych. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze, Delegatura w Gorzowie Wlkp. prowadzi i sukcesywnie uzupełnia ewidencję zabytków ruchomych. Są to głównie zabytki, będące wyposażeniem wnętrz kościołów i rezydencji oraz zabytki archeologiczne znajdujące się w zbiorach Muzeum Twierdzy Kostrzyn nad Odrą i Muzeum im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp. Oprócz tego na terenie Kostrzyna działa Punkt Informacji Turystycznej na terenie Twierdzy Kostrzyn nad Odrą i Szkolna Izba Pamięci w Gimnazjum nr 2 im. Integracji Europejskiej przy ul. Mikołaja Reja 32A, poświęcona pamięci jeńców Stalagu IIIC.

5.3.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

W 2008 roku został sporządzony pierwszy Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2009-2013, zatwierdzony uchwałą Rady Miasta w Kostrzynie nad Odrą Nr XXXV/264/09 w dniu 1 października 2009r., ogłoszonym w Dzienniku Urzędowym Wojewody Lubuskiego Nr 130, poz. 1731., zaktualizowany następnie o program na lata 2018-2021. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011

r. w sprawie prowadzenia rejestru i ewidencji zabytków, ewidencja zabytków jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków miasta Kostrzyn nad Odrą została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Niemniej, gminna ewidencja zabytków powinna być aktualizowana w oparciu o dokumentację konserwatorską.

Aktualnie obowiązująca Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Kostrzyna nad Odrą obejmuje: 54 stanowiska archeologiczne (wg wykazu w tabeli nr 1), 204 zabytków nieruchomych, spośród których pięć zostało wpisanych do rejestru zabytków. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, przedstawia tabela nr 2.Tabela nr 2. Kostrzyn nad Odrą – wykaz zabytków nieruchomych.

Lp.	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków	Datowanie
1.	Układ urbanistyczny Śródmieścia Kostrzyn nad Odrą	Śródmieście		XVI w.; XIX-XX w.
2.	Układ ruralistyczny miejscowości Drzewice (owalnica ob. wielodrożnica)	Drzewice		przed 1451 r.
3.	Układ ruralistyczny miejscowości Szumiłowo (owalnica ob. wielodrożnica)	Szumiłowo		I. poł. XIII w.
4.	Układ ruralistyczny miejscowości Warniki (ulicówka ob. wielodrożnica)	Warniki		1261 r.
5.	Układ urbanistyczny Starego Miasta	Twierdza Kostrzyn		1232 r.; XIII w.; 1537-1568; XVII-XIX w.
6.	Twierdza Kostrzyn	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	1537-1568; XVII – XIX w.; 1672-1676; 1736 r.; 1929 r.
7.	Bastion Brandenburgia	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	1672-1676; 1736 r.; 1929 r.
8.	Bastion Filip	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	II poł. XVI w.; XVII/XVIII w.; poł. XIX w.; I. 70.-80. XX w.; 1945 r.

9.	Bastion Król z Małym Nadszańcem	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1553 r.; 1586-1587; k. XVII w., I. 70. XIX w.; 1945 r.
10.	Brama Berlińska	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	1877-1878 r.
11.	Brama Chyżańska	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	1888-1889; 1945 r.
12.	Lewe skrzydło Dzieła Rogowego	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; ok. 1860 r.
13.	Furta Rybacka	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1930 r.
14.	Ruiny kościoła farnego	Twierdza Kostrzyn		1787 r.; 1815 r.
15.	Plac Ćwiczeń, (Plac Kawaleryjski, Plac Turniejowy)	Twierdza Kostrzyn		XVI w.
16.	Kurtyna Brandenburgia-Filip	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1580 r.
17.	Fragment Rawelinu Albrecht	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1630 r.; ok. 1860 r.
18.	Rawelin August Wilhelm	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1630 r.; XVIII w.; II poł. XIX w.
19.	Rynek Starego Miasta	Twierdza Kostrzyn		XIII w.; II. poł. XVI w.
20.	Ruiny zamku	Twierdza Kostrzyn	599 z 20.06.1963 r.	ok. 1535 r.; XVII w.; XVIII w.
21.	Redan XII	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014	XVII/XVIII w.; XIX w.

			[13] z 28.05.2015 r.	
22.	Relikty Bramy Odrzańskiej	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1860 r.
23.	Kurtyna Filip-Księżniczka	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok.1580 r.
24.	Posterunek piechoty przy Kolei Świebodzińskiej	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	I. 70. XIX w.
25.	Grodze	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1860 r.
26.	Fosy	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	XVI w.; I. 40. XIX w.
27.	Wały i stoki bojowe	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	XVI w.; ok. 1860 r.
28.	Kurtyna Król-Królowa	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1580 r.; I. 70. XIX w.; 1945 r.
29.	Grodza z basztą	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	ok. 1860 r.
30.	Relikt Rawelinu Krystian Ludwik „Świńska Głowa”	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	od 1696 r.
31.	Bastion Odrzański ze schronem	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; I. 20.-70. XIX w.; 1857 r.;
32.	Bastion Strzelecki	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; I. 20. XIX w.; 1857 r.; I. 70. XIX w.
33.	Rawelin Gorzyński	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	przed 1737 r.; po 1756 r.; ok. 1860 r.; I. 70. XIX w.; po 1945 r.
34.	Rawelin Strzelecki	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	1829 r.; 1857 r.; I. 70. XIX w.; 1927 r.; po 1945 r.
35.	Brama Gorzyńska	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	XVIII w.; ok. 1860 r.; po 1945 r.

36.	Redan I z reliktem kazamaty flankującej	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; ok. 1860 r.
37.	Redan II	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; ok. 1860 r.
38.	Redan III	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; ok. 1860 r.
39.	Relikt Lunety Odrzańskiej i przepustu Bramy Polnej	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	pocz. XVIII w.; ok. 1860 r.
40.	Mała Enwelopa – droga kryta i stok bojowy	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	I. 40. XIX w.; ok. 1860 r.
41.	Plac Broni na drodze krytej Małej Enwelopy	Twierdza Kostrzyn	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.; postanowienie LWKZ znak: RZD.5130.30.2014 [13] z 28.05.2015 r.	I. 40. XIX w.; ok. 1860 r.
42.	Ulice Starego Miasta o nawierzchni kamiennej (bruk, kostka, płyty granitowe)	Twierdza Kostrzyn		XIIII w.; XVI w.; XIX w.
43.	Fort Sarbinowo	teren kompleksu leśnego na płn.-wsch. od miasta, przy trasie DK nr 31 w kier. Szczecina	L-653/A z 09.06.2014 r.	1883-1887
44.	Kaplica ewangelicka ob. rzym.-kat. kościół pomocniczy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego	L-209/A z 30.05.2006 r.	pocz. XX w.
45.	Kaplica cmentarna, ob. rzym.-kat. kościół filialny pw. MB Częstochowskiej	ul. Cmentarna – teren cmentarza komunalnego		pocz. XX w.
46.	Dworzec kolejowy	ul. Dworcowa nr 2		1874-1876; 1900 r.
47.	Budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		ok. 1900 r.
48.	Dwupoziomowy peron w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		1874-1900
49.	Wiata na peronie górnym nr 1 w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		1875-1900
50.	Wiata na peronie górnym nr 2 w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		1875-1900
51.	Wiata tunelu na peronie górnym nr 2 w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		1875-1900

52.	Parowozownia wachlarzowa w zespole dworca kolejowego	ul. Niepodległości		1896 r.
53.	Parowozownia wachlarzowa w zespole węzła kolejowego	ul. Sportowa		ok. 1877 r.
54.	Warsztat parowozowni w zespole węzła kolejowego	ul. Sportowa		ok. 1877 r.
55.	Budynek mieszkalny w zespole dworca kolejowego	ul. Niepodległości nr 2A		1896 r.
56.	Kolejowy budynek administracyjny w zespole węzła kolejowego	ul. Sportowa		ok. 1900 r.
57.	Nastawnia kolejowa KoA2 w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa – przy kolejowej wieży ciśnień		ok. 1909 r.
58.	Nastawnia kolejowa KoB11 w zespole dworca kolejowego	ul. Dworcowa		ok. 1876 r.
59.	Nastawnia kolejowa KoB12 w zespole dworca kolejowego	zespół dworca kolejowego		ok. 1876 r.
60.	Nastawnia kolejowa KoA	ul. Adama Mickiewicza -węzeł kolejowy		I. 20.-30. XX w.
61.	Kolejowa wodociągowa wieża ciśnień	ul. Dworcowa – na terenie dworca kolejowego przy peronie górnym nr 2		1909 r.
62.	Kolejowa wodociągowa wieża ciśnień typu „bliźniak”	ul. Gorzowska –na terenie węzła kolejowego		1909 r.
63.	Wodociągowa wieża ciśnień	ul. Osiedlowa		1903 r.
64.	Budynek wodociągów miejskich	ul. Prosta nr 26		pocz. XX w.
65.	Budynek pompowni w zespole Stacji Pomp Warniki	ul. Osiedle Warniki		1911 r.
66.	Wodomistrzówka w zespole Stacji Pomp Warniki	ul. Osiedle Warniki nr 44		ok. 1911 r.
67.	Budynek gospodarczy w zespole Stacji Pomp Warniki	ul. Osiedle Warniki		ok. 1911 r.
68.	Spichlerz nr 1 w zespole spichlerzy zbożowych	ul. Prosta nr 10	L-211/A z 05.06.2006 r.	ok. 1930 r.
69.	Spichlerz nr 2 w zespole spichlerzy zbożowych	ul. Prosta nr 10	L-211/A z 05.06.2006 r.	ok. 1930 r.

70.	Remiza strażacka	ul. Gorzowska nr 1		pocz. XX w.
71.	Fabryka Kostrzyńskich Zakładów Celulozowo-Papierniczych ob. Arctic Paper Kostrzyn S.A.	ul. Fabryczna nr 1		1935-1938
72.	Przystań pasażerska	wschodni brzeg rz. Warty, ul. Władysława Sikorskiego, ul. Sybiraków		2 poł. XIX w.
73.	Budynek główny w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza nr 6		I. 30.-40. XX w.
74.	Budynek administracyjny nr 1 w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza nr 6		I. 30.-40. XX w.
75.	Budynek administracyjny nr 2 w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza nr 6		I. 30.-40. XX w.
76.	Portiernia w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza nr 6		I. 30.-40. XX w.
77.	Prosektorium w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza nr 6		I. 30.-40. XX w.
78.	Kamienica	ul. Niepodległości nr 5		4 ćw. XIX w.
79.	Kamienica	ul. Niepodległości nr 13		3 ćw. XIX w.
80.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Niepodległości nr 13A		ok. 1900 r.
81.	Budynek gospodarczy	ul. Niepodległości		ok. 1900 r.
82.	Kamienica	ul. Niepodległości nr 15		3 ćw. XIX w.
83.	Budynek mieszkalny	ul. Drzewicka nr 22		1 ćw. XX w.
84.	Budynek mieszkalny	ul. Drzewicka nr 25		1 ćw. XX w.
85.	Kamienica	ul. Dworcowa nr 1-3-5		I. 20.-30. XX w.
86.	Willa miejska (urząd miar) ob. Kostrzyńskie Centrum Kultury	ul. Władysława Sikorskiego nr 34		ok. 1910 r.
87.	Budynek mieszkalny	ul. Główna nr 18		1 ćw. XX w.
88.	Budynek mieszkalny	ul. Główna nr 20		I. 20.-30. XX w.
89.	Kamienica	ul. Gorzowska nr 23		kon. XIX w.
90.	Willa, plebania ob. Dom Katolicki	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 2		1910 r.
91.	Budynek mieszkalny	ul. Kardynała Stefana		I. 20. XX w.

		Wyszyńskiego nr 4		
92.	Willa miejska ob. budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 8		ok. 1910 r.
93.	Szpital miejski ob. budynek usługowy	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 23		I. 30. XX w.
94.	Kamienica	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 25		koń. XIX w.
95.	Budynek mieszkalny w zespole trafostacji	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 36		I. 20.-30. XX w.
96.	Budynek w zespole koszar wojskowych 28 Batalionu Pionierów	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 47		po 1913 r.
97.	Budynek w zespole koszar wojskowych 28 Batalionu Pionierów ob. mieszkalny wielorodzinny	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 51 A-B		po 1913 r.
98.	Budynek w zespole koszar wojskowych 28 Batalionu Pionierów ob. nieużytkowany	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 53 A, 53 B, 53 C		po 1913 r.
99.	Żeńska szkoła podstawowa ob. Szkoła Podstawowa nr 1 im. Przyjaciół Kostrzyna nad Odrą	ul. Tadeusza Kościuszki nr 7		1931 r.
100.	Willa	ul. Tadeusza Kościuszki nr 20		I. 30. XX w.
101.	Willa miejska „MAXA WAGENERA” ob. Pałac Ślubów i Dom Praktyk Twórczych	ul. Mikołaja Kopernika nr 1		1900 r.
102.	Kamienica	ul. Mikołaja Kopernika nr 2		I. 20.-30. XX w.
103.	Kamienica	ul. Mikołaja Kopernika nr 2 A, 2 B		I. 20.-30. XX w.
104.	Kamienica	ul. Mikołaja Kopernika nr 6		I ćw. XX w.
105.	Willa ob. budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Łódzka nr 1		I. 30. XX w.
106.	Budynek mleczarni ob. usługowo-handlowy	ul. Adama Mickiewicza nr 6		pocz. XX w.
107.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Adama Mickiewicza nr 14		I. 30. XX w.
108.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Adama Mickiewicza nr 16		I. 30. XX w.
109.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Adama Mickiewicza nr 18		I. 30. XX w.
110.	Budynek koszarowy Kompanii Karabinów Maszynowych ob.	ul. Adama Mickiewicza nr 20		pocz. XX w.

	Wyższa Szkoła Zawodowa			
111.	Piwnica (skład)	ul. Władysława Sikorskiego		II poł. XIX w.
112.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Kolejowe nr 1		I. 30. XX w.
113.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Kolejowe nr 2		I. 30. XX w.
114.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Kolejowe nr 3		I. 30. XX w.
115.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Kolejowe nr 4		I. 30. XX w.
116.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Kolejowe nr 5		I. 30. XX w.
117.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 1		I. 20.-30. XX w.
118.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 2		I. 20.-30. XX w.
119.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 3		I. 20.-30. XX w.
120.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 5		I. 20.-30. XX w.
121.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 7		I. 20.-30. XX w.
122.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 8		I. 20.-30. XX w.
123.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50 Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny	Osiedle Leśne nr 9		I. 20-.30. XX w.
124.	Budynek w zespole koszar wojskowych III Batalionu 50	Osiedle Leśne nr 10		1926 r.

	Pułku Piechoty ob. mieszkalny wielorodzinny			
125.	Hotel miejski ob. Dom Turysty	ul. Piastowska nr 3		I. 30. XX w.
126.	Urząd pocztowy	ul. Piastowska nr 5		4 ćw. XIX w.
127.	Kamienica ob. pawilon usługowo-handlowy	ul. Piastowska nr 6		I. 30. XX w.
128.	Budynek mieszkalny wielorodzinny ob. usługowo-handlowy	ul. Piastowska nr 7		4 ćw. XIX w.
129.	Budynek poczty niemieckiej, szkoła ob. Nieużytkowany	ul. Piastowska nr 14		1931 r.
130.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Plac Grunwaldzki nr 4		l. 20.-30. XX w.
131.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Plac Grunwaldzki nr 5		l. 20.-30. XX w.
132.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Plac Grunwaldzki nr 6		l. 20.-30. XX w.
133.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	Plac Grunwaldzki nr 7		l. 20.-30. XX w.
134.	Budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Prosta nr 24		4 ćw. XIX w.
135.	Budynek mieszkalny w zabudowie bliźniaczej	ul. Sportowa nr 13-15		1 ćw. XX w.
136.	Willa miejska ob. budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Wodna nr 13		1 ćw. XX w.
137.	Kamienica	ul. Wodna nr 16		kon. XIX w.
138.	Budynek w zespole koszar wojskowych 28 Batalionu Pionierów ob. mieszkalny wielorodzinny	ul. Wojska Polskiego nr 12		I. 20.-30. XX w.
139.	Budynek w zespole koszar wojskowych 28 Batalionu Pionierów ob. mieszkalny wielorodzinny	ul. Wojska Polskiego nr 14		I. 20.-30. XX w.
140.	Kamienica	ul. Żeglarska nr 29		XIX/XX w.
141.	Kamienica	ul. Żeglarska nr 56		XIX/XX w.
142.	Budynek mieszkalny	ul. Osiedle Warniki nr 1		pocz. XX w.
143.	Budynek mieszkalny	ul. Osiedle Warniki nr 8		kon. XIX w.
144.	Budynek mieszkalny w zabudowie bliźniaczej	ul. Osiedle Warniki nr 14		kon. XX w.
145.	Budynek mieszkalny w zabudowie bliźniaczej	ul. Osiedle Warniki nr 15		kon. XIX w.
146.	Budynek mieszkalny w	ul. Osiedle Warniki		kon. XIX w.

	zabudowie bliźniaczej	nr 28		
147.	Budynek mieszkalny w zabudowie bliźniaczej	ul. Osiedle Warniki nr 29		kon. XIX w.
148.	Budynek mieszkalny	ul. Osiedle Warniki nr 33		4 ćw. XIX w.
149.	Budynek mieszkalny	ul. Osiedle Warniki nr 41		1 ćw. XX w.
150.	Budynek mieszkalny	ul. Osiedle Warniki nr 50		kon. XIX w.
151.	Budynek mieszkalny	ul. Świerkowa nr 16		4. ćw. XIX w.
152.	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna nr 3		1 ćw. XIX w.
153.	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna nr 5		I. 20. XX w.
154.	Budynek mieszkalny	ul. Namyślińska nr 1		4 ćw. XIX w.
155.	Leśniczówka, budynek mieszkalny	ul. Namyślińska nr 10		ok. 1910 r.
156.	Budynek mieszkalny	ul. Namyślińska nr 12		I. 20.-30. XX w.
157.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 6		1 ćw. XX w.
158.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 9		pocz. XX w.
159.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 11		pocz. XX w.
160.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 13		kon. XIX w.
161.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 25		pocz. XX w.
162.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 29		kon. XIX w.
163.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 34		1900-1910
164.	Budynek mieszkalny	ul. Mikołaja Reja nr 49		1900-1910
165.	Budynek mieszkalny	ul. Kostrzyńska nr 4		kon. XIX w.
166.	Szkoła ob. budynek mieszkalny wielorodzinny	ul. Kostrzyńska nr 17		XIX/XX w.
167.	Budynek mieszkalny	ul. Kostrzyńska nr 19		XIX/XX w.
168.	Budynek mieszkalny	ul. Kostrzyńska nr 34		1 ćw. XX w.
169.	Wiadukt kolejowy (Gorzyn)	starorzecze Odry		1926 r.
170.	Most kolejowy nad Zalewem rzeki Warty	Zalew rz. Warty, linia kolejowa nr 273 Szczecin-Wrocław		1875 r.; 1948r.; 1971 r.; 1983 r.
171.	Most kolejowy na rzece Warcie (Rzepiński)	rz. Warta, linia kolejowa nr 273 Szczecin-Wrocław		1875 r.; 1948 r.; 1971 r.; 1983 r.
172.	Most kolejowy na rzece Warcie (Berliński)	rz. Warta, linia kolejowa w kier. Berlina		1857 r.; 1926 r.; 1952 r.
173.	Most drogowy nad fosą	Twierdza Kostrzyn, przy Bramie Chyrzańskiej	639 z 18.12.1963 r.; KOK-I-81/76 z 02.11.1976 r.	2 poł. XIX w.
174.	Most drogowy na rzece Odrze	rz. Odra, DK nr 22 w kier. Berlina		1881 ; 1947 r.; 1992 r.

175.	Most drogowy nad Zalewem rzeki Warty	Zalew rz. Warty, DK nr 31		2 poł. XIX w.; 1945r.; 2000 r.
176.	Most drogowy na rzece Warcie	rz. Warta, DK nr 31		2 poł. XIX w.; 1945 r.; 2000 r.
177.	Wiadukt drogowy	ul. Gorzowska, linia kolejowa nr 410 Barnówko-Kostrzyn		ok. 1900 r.
178.	Wiadukt kolejowy	ul. Niepodległości		ok. 1900 r.
179.	Wiadukt kolejowy	ul. Władysława Sikorskiego, linia kolejowa Kostrzyn-Gorzów- Krzyż		ok. 1900 r.
180.	Transformator	ul. Prosta		I.30. XX w.
181.	Trafostacja	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego		I. 20.-30. XX w.
182.	Transformator	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego- kier. ul. Osiedle Warniki		pocz. XX w.
183.	Transformator	ul. Kostrzyńska		pocz. XX w.
184.	Trafostacja	ul. Adama Mickiewicza		pocz. XX w.
185.	Transformator	ul. Łączna		pocz. XX w.
186.	Transformator	ul. Osiedle Warniki		pocz. XX w.
187.	Cmentarz ewangelicki ob. park miejski	ulice: Mikołaja Kopernika, Gorzowska, Władysława Sikorskiego		poł. XIX w.
188.	Cmentarz ewangelicki, przykościelny ob. teren osiedla mieszkalnego	Osiedle Mieszka I		poł. XIX w.
189.	Cmentarz ewangelicki ob. komunalny	ul. Sportowa		pocz. XX w.
190.	Cmentarz ewangelicki, przykościelny	ul. Kostrzyńska		poł. XIX w.
191.	Cmentarz przykościelny ob. park pocmentarny	ul. Kościelna		XV w. (?); poł. XIX w.
192.	Cmentarz ewangelicki ob. rzymskokatolicki	ul. Cmentarna		2 poł. XIX w.
193.	Cmentarz przykościelny ob. park pocmentarny	przy skrzyżowaniu ulic: Osiedle Warniki i Witnicka		XIII (?); pocz. XIX w.
194.	Cmentarz ewangelicki ob. park pocmentarny	wsch. cześć miasta - po płn. stronie ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego		poł. XIX w.

195.	Cmentarz żydowski (kirkut) ob. park pocmentarny	ul. Adama Mickiewicza - przy posesji nr 3, w sąsiedztwie węzła kolejowego		1 poł. XIX w.
196.	Cmentarz jeńców wojennych Stalag III C	poza zabudowaniami miasta, na terenie kompleksu leśnego, zlokalizowanego po płn.-zach. stronie ul. Namyślińskiej (dr gminna 101423F)		1938-1945
197.	Park w zespole szpitala wojskowego ob. NZOZ „Nowy Szpital”	ul. Gabriela Narutowicza		I. 30.-40. XX w.
198.	Park w zespole szpitala miejskiego	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego		I. 30. XX w.
199.	Park „Lwa”	ulice: Parkowa, Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wędkarska		1. poł. XX w.
200.	Pomnik „Lwa” pamięci ofiar I wojny światowej (1914 - 1918)	park „Lwa”		ok. 1925 r.
201.	Pomnik poległych żołnierzy Armii Radzieckiej	teren leśny, w płn.-wsch. część miasta, po wsch. stronie DK nr 31 w kier. Szczecina		po 1945 r.
202.	Droga gminna nr 101423F o nawierzchni z kamienia polnego	ul. Namyślińska		XIX w.
203.	Droga gminna nr 101457F o nawierzchni z kamienia bazaltowego	ul. Wojska Polskiego		XIX w.
204.	Droga wewnętrzna osiedla mieszkalnego o nawierzchni z regularnej kostki granitowej	Osiedle Leśne		XIX w.

6. KRAJOBRZ KULTUROWY I NAJCENNIEJSZE ZABYTKI MIASTA

Na trenie miasta Kostrzyna nad Odrą wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej, którą objęto obszar centrum Śródmieścia, położony po północno-wschodniej stronie głównego węzła kolejowego, pomiędzy ulicami: od północy – ul. Adama Mickiewicza (dr. gminna 101454F), od południa i wschodu – ul. Gorzowską (DW 132 w kier. Gorzowa Wlkp.), od zachodu – ul. Władysława Sikorskiego (DK 31 w kier. Szczecina). Wyodrębniono tereny z zabytkową zabudową oraz zespoły budowlane, chronione ze względu na wartości historyczno-architektoniczne. Należą do nich: część zabudowy przy ul. Dworcowej i Piastowskiej, zespół koszarowy przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, zespoły zabudowy mieszkaniowej na Os. Kolejowym, Pl. Grunwaldzkim i Os. Leśnym oraz zespół szpitalny przy ul. Gabriela Narutowicza.

W granicach miasta Kostrzyn nad Odrą znajdują się dawne wsie, obecnie mające status osiedli. Są to miejscowości Drzewice, Warniki i Szumiłowo, o genezie średniowiecznej i historycznym układzie kompozycyjnym. Z racji ich metryki oraz z powodu zachowanych wartości przestrzennych i architektonicznych w załączonym do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kostrzyn nad Odrą, Studium krajobrazu kulturowego autorstwa Jakuba Affelskiego (załącznik 5a) oznaczono dla tych zespołów strefy ochrony konserwatorskiej (B2, B3, B4). Obszary te w wyniku uzgodnień z urzędem konserwatorskim zmodyfikowano, dostosowując zasięg ochrony konserwatorskiej tych stref do obecnego stanu zachowania substancji zabytkowej w mieście.

W strefach ochrony konserwatorskiej wymienionych układów ruralistycznych, ochronie podlega historycznie wykształcony układ rozplanowania przestrzennego miejscowości z rozplanowaniem dróg, placów, nawsia, zabytkowa zabudowa oraz zieleń komponowana. Istotnym zadaniem jest utrzymanie zasadniczych elementów historycznego układu przestrzenno-kompozycyjnego poszczególnych wsi, przy równoczesnym poszanowaniu walorów kulturowych. Nową zabudowę powinno się tam kształtować w sposób harmonijny, w nawiązaniu do lokalnej tradycji budowlanej oraz historycznych form architektonicznych, uwzględniając skalę zabudowy, jej gabaryty, bryłę, kształt dachów, rodzaj i kolorystykę pokrycia, kompozycję elewacji frontowych. Celem zachowania historycznej zabudowy niezbędna jest jej renowacja oraz rewaloryzacja. Aby zapewnić realizację tych postulatów konieczne jest:

- utrzymanie linii zabudowy wzdłuż historycznych ciągów komunikacyjnych,

- utrzymanie proporcji zabudowy i zespołów zieleni,

- wprowadzania nowej zabudowy na zasadzie uzupełniania istniejącego układu,

- uzupełnianie zabudowy w pierzejach na zasadzie nawiązania do charakteru zabudowy dominującej w otoczeniu,

- w stosunku do obszarów miasta o charakterze wiejskim (Szumiłowo, Drzewice) zachowanie czytelnego układu wiejskiego typu owalnicowego (zachowanie placów centralnych - nawsia przy ul. Kościelnej i ul. Kostrzyńskiej) oraz rozplanowania Warnik w formie ulicówki.

Osiedle Drzewice (wieś Drzewice) - ochronie podlega czytelny owalnicowy układ starego założenia wiejskiego w obrębie tzw. Starych Drzewic z nawsiem, na którym zlokalizowany był nieistniejący kościół wraz z cmentarzem w jego pobliżu oraz historyczna zabudowa siedliskowa, zlokalizowana wzdłuż ulicy Kościelnej. Ponadto część układu o rozplanowaniu w formie wielodrożnicy z kościołem i cmentarzem ewangelickim oraz d. szkołą (zaadoptowaną na mieszkania). Istniejąca historyczna zabudowa mieszkalna z okresu XIX – 1 poł. XX w., skupiona przy głównej arterii (ul. Mikołaja Reja), przebiegającej przez centrum miejscowości. W większości są to domy murowane, 1-2 kondygnacyjne z poddaszami, nakryte dachami dwuspadowymi, o symetrycznych elewacjach zaopatrzonych w skromniejszy bądź bogatszy wystrój architektoniczny, posadowione kalenicowo na froncie parceli, wg wytyczonej linii zabudowy, budynki inwentarskie (gospodarcze) zlokalizowane za mieszkalnymi bądź rzadziej po bokach.

Osiedle Warniki (wieś Warniki) – ochroną objęto rozplanowanie wsi w formie ulicówki łącznie z zabudową historyczną zlokalizowaną wzdłuż głównego ciągu komunikacyjnego – ul. Osiedle Warniki, założenia d. cmentarzy: ewangelickiego (poza układem zabudowy wsi) i przykościelnego (we wsi), Zabudowa siedliskowa w obrębie zagród, z domami z końca XIX w. i pocz. XX w., posadowionymi na froncie działki, kalenicą równolegle wzdłuż drogi i zabudowaniami gospodarczymi ulokowanymi za nimi. Budynki 2-3 kondygnacyjne z dachami dwuspadowymi, elewacje zakomponowane symetrycznie, posiadające od strony frontowej prosty detal architektoniczny. W krajobrazie wsi wyróżnia się zespół stacji pomp z 1911 r.

Osiedle Szumiłowo (wieś Szumiłowo) - ochroną obejmuje się pierwotny owalnicowy układ wsi z czytelnym wrzecionowatym nawsiem, pośrodku którego rozplanowany został ewangelicki cmentarz przy nieistniejącym kościele. Historyczny budynek dawnej szkoły (ob. mieszkalny) oraz zabudowa siedliskowa – domy i budynki gospodarcze z końca XIX, XIX/XX oraz 1 ćw. XX w., usytuowane wzdłuż głównej ul. Kostrzyńskiej oraz dróg bocznych odchodzących od niej. Budynki mieszkalne parterowe z poddaszami i dwuspadowymi dachami, wyróżniający się architektonicznie budynek szkoły na tle pozostałej zabudowy wsi.

Na terenie Kostrzyna nad Odrą zachowało się niewiele zabytków architektury i budownictwa z powodu ogromnych zniszczeń w 1945 r. Spośród istniejącej zabudowy należy wymienić obiekty przemysłowe z

okresu od końca XIX do l. 30-tych XX w., w tym zespół dworca kolejowego, nieliczne budynki mieszkalne, z których najcenniejszym jest willa Maxa Wagenera przy ul. Mikołaja Kopernika 1 będąca wcześniejszą siedzibą władz miejskich. Szczególnym zabytkiem pozostaje teren fortyfikacji Starego Miasta, z którego pozostała siatka murów obronnych oraz przyziemia zabudowy wewnątrz twierdzy.

Spośród obiektów zabytkowych, które nie są objęte ochroną prawną wynikającą z wpisu do rejestru zabytków, natomiast posiadają wysokie wartości historyczne i architektoniczne oraz przestrzenne, należy wymienić:

Architekturę sakralną:

Na terenie obecnego miasta Kostrzyn nad Odrą zachowały się ruiny kościoła farnego na Starym Mieście i neogotycki kościół pomocniczy p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2 (dawna kaplica ewangelicka), które zostały wpisane do rejestru zabytków (opis wyżej). Ponadto, na terenie cmentarza przy ul. Cmentarnej w Drzewicach, znajduje się obecny kościół filialny pw. Matki Bożej Częstochowskiej, który w wyniku przeprowadzonych prac remontowych zmienił swój pierwotny wygląd.

Budynki użyteczności publicznej i przemysłowe:

Dworzec kolejowy o unikalnym, krzyżującym się na dwóch poziomach układzie torów. Poza Kostrzynem tego typu rozwiązanie można zobaczyć w Polsce tylko w Kępnie. Budynek wzniesiono w latach 1872-1874 według projektu berlińskiego architekta Eduarda Römera (1814-1875), natomiast linię kolejową przekazano do użytku już w 1857 r. Dworzec przebudowano około 1900 r. Wyglądał imponująco wnioskując z zachowanych projektów wnętrza E. Romera, przechowywanych w Muzeum Architektury w Berlinie (Architekturmuseum der Technischen Universität Berlin in der Universitätsbibliothek Identyfikator: local (default) B 3008). Niestety po zniszczeniach z 1945 r. podczas prac remontowych usunięto drewniane wyposażenie. Od 2013 r. trwa remont i renowacja obiektu. Stacja kolejowa w Kostrzynie składa się z 5 peronów, dwa górne i trzy dolne. Na górnych peronach zatrzymują się pociągi relacji Berlin – Gorzów Wlkp. – Krzyż, oraz Stargard Szczeciński – Głazów – Kostrzyn nad Odrą. Na dolnych pociągi relacji Wrocław – Rzepin – Szczecin.

Inne zabytki kolejnictwa:

- dwa zespoły lokomotywowni z halami wachlarzowymi z XIX w. oraz obrotnicą, zlokalizowane przy ul. Niepodległości i Sportowej,

- kolejowe wieże ciśnień: na terenie dworca kolejowego oraz węzła kolejowego w kier. Gorzowa Wlkp.

- Budynek mieszkalny i gospodarczy przy ul. Niepodległości.

Pozostałe:

- Budynek przy ul. Tadeusza Kościuszki 7 wzniesiony w 1931 r. pełniący funkcję szkoły dla dziewcząt (Mädchen Volksschule). W 1945 r. - w ostatnich wojennych miesiącach – był wykorzystywany na lazaret. Obecnie jest w nim Szkoła Podstawowa nr 1 im. Przyjaciół Kostrzyna. Utrzymany w stylu modernistycznym, realizującym założenia Bauhausu zwraca uwagę swoją bryłą i płaskorzeźbami zdobiącymi jego ścianę frontową.

- Zespół pompowni na Osiedlu Warniki z 1911 r., z głównym budynkiem pompowni służącym do przepompowywania na silniki parowe nadmiaru wody z polderów zalewowych do „zbiornika” ograniczonego ziemnymi wałami (tzw. międzywala). W 1963 r. silniki parowe zastąpiono napędem elektrycznym. Obiekt posiada monumentalną, wyróżniającą się w krajobrazie bryłę architektoniczną. W zespole stacji pomp ponadto znajdują się budynek gospodarczy i wodomistrzówka oraz oryginalne urządzenia i budowle hydrotechniczne.

- Miejska wodociągowa wieża ciśnień przy ul. Osiedlowej z 1903 r.

- Zespół budynków fabryki celulozy przy ul. Fabrycznej, wniesionych w latach 20-30-tych XX wieku (obecnie Arctic Paper Kostrzyn S.A.).

- Zespół szpitala miejskiego przy ul. Gabriela Narutowicza z lat 30-40-tych XX w.

- Willa przy ul. Władysława Sikorskiego 34 obecnie Kostrzyńskie Centrum Kultury z ok. 1910r. w którym przed wojną mieścił się urząd miar.

- Budynek poczty przy ul. Piastowskiej 5, datowanej na 4 ćw. XIX w. Przed 1945r. w budynku funkcjonował bank.

- Hotel miejski przy ul. Piastowskiej 3 z l. 30-tych XX w., w którym obecnie mieści się Dom Turysty.

Zabudowę koszarową:

- Zespół nowych koszar wojskowych na Osiedlu Leśnym, wybudowanych w latach 1934-35 dla III Batalionu nowo uformowanego 50 Pułku Piechoty wraz z historyczną XIX-wieczną strzelnicą wojskową.

- Zespół koszar wojskowych przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Kompleks koszarowy zbudowany w 1913 r. dla 2 Brandenburskiego Batalionu Pionierów nr 28 (zw. Koszary pionierów). Od. 1921r. Koszary zajmowane były przez 3 Pruski Batalion Pionierów. W czasie obu wojen światowych stanowiły miejsce szkolenia i formowania uzupełnień. W latach 1951-97 w koszarach stacjonował kostrzyński garnizon Wojska Polskiego.

Budownictwo mieszkalne:

W wyniku działań wojennych w 1945 roku zburzonych zostało 8278 budynków mieszkalnych. Zachowało się jedynie 9 budynków mieszkalnych, a niewiele ponad 50 domów nadawało się do remontu, spośród nich na uwagę zasługuje:

- Willa miejska przy ul. Mikołaja Kopernika 1, wzniesiona przez fabrykanta Maxa Wagenera w 1900 r. Odziedziczył on po ojcu, Adolfie Ferdynandzie Gustaphie Wagenerze, wytwórnię (A. Wagner Maschinenfabrik) produkującą kotły parowe, silniki, turbiny, maszyny rolnicze i odlewy z mosiądzu i żeliwa. Do 1945 r. budynek był rezydencją kostrzyńskiego przemysłowca Wagenera, natomiast do 2010 r. stanowił siedzibę władz lokalnych miasta Kostrzyn nad Odrą. Budynek utrzymany w stylu eklektycznym, posiada bogate wyposażenie wnętrza świadczące o wysokim statusie właściciela.

- Zespół zwartej zabudowy mieszkalnej przy Pl. Grunwaldzkim i Os. Kolejowym (pierwsze 30-lecie XX wieku).

− czytelny układ historycznej zabudowy mieszkalnej przy ul. Wojska Polskiego oraz ul. Bolesława Chrobrego (lata 1900-1925),

- zespół budownictwa mieszkalnego (lata 30-te XX wieku) przy ul. Adama Mickiewicza,

- kamienice przy ul. Niepodległości 13 i 15 (przełom XIX i XX wieku),

- zespół budownictwa mieszkalnego (lata 20-te, 30-te XX wieku) u zbiegu ulic: Fryderyka Chopina, Drzewickiej i Stanisława Moniuszki,

- zespół budownictwa mieszkalnego (lata 20-te, 30-te XX w.) przy ul. Głównej,

- kamienica przy ul. Dworcowej 1-2-3 (lata 20-30-ste XX w.),

- pojedyncze wille przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 8, 10 z pocz. XX w., XIX-wieczna kamienica nr 25 oraz kamienice przy ul. Żeglarskiej nr 29 i 56 i ul. Wodnej 13 i 16, wybudowane na przełomie XIX i XX w. oraz w 1 ćw. XX w.

Parki, zieleń komponowana:

Park Lwa: zajmuje obszar ograniczony ulicami Wędkarską i Parkową. Przed 1945 r. nazywany był Placem Moltkego (Moltkeplatz). Nazwa skweru pochodzi od pomnika znajdującego się w jego centrum. Kamienny pomnik wyobraża śpiącego na cokole lwa. Został on odsłonięty w 1925 r. dla upamiętnienia poległych podczas I wojny światowej żołnierzy z kostrzyńskiego garnizonu. Pierwotnie znajdowały się na nim dwie inskrypcje. Na jednej ze ścian, pod napisem: „Naszym Poległym Miasto i Garnizon Küstrin" wymieniono nazwy jednostek, których żołnierze zginęli, a na drugiej umieszczono cytat z Goethego „Allen Gewalten Zum Trutz sich erhalten” (Wszelki gwałt spotka się z oporem). W 2014 r. pomnik został poddany renowacji i uroczyście odsłonięty 31 sierpnia 2014 r. podczas 15 Jubileuszowych Dni Twierdzy Kostrzyn. Umieszczony na nim napis pod stylizowanym krzyżem głosi: „Pamięci ofiar I wojny światowej 1914 -1918”.

Park Miejski zamknięty ulicami: Władysława Sikorskiego, Mikołaja Kopernika i Gorzowską, stanowiący były obszar cmentarza ewangelickiego (opis poniżej).

Skwer wraz z pomnikiem ofiar Stalagu III C z 1973 r. i więźniów filii obozu koncentracyjnego Mauthausen pomordowanych w l. 1939-45 u zbiegu ulic: Jagiellońskiej i Orła Białego.

Park w zespole dawnego szpitala miejskiego (późniejszego ośrodka zdrowia) przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego;

Park w zespole dawnego szpitala wojskowego ob. szpitala miejskiego przy ul. Gabriela Narutowicza.

Prócz wymienionych powyżej zespołów znajdujących się na terenie miasta, obszernym kompleksem zieleni historycznie zakomponowanej jest park przy ul. Fabrycznej założony w pobliżu „Kręgielni" i zakładów papierniczych, na terenie którego znajdował się stary amfiteatr. W jego kompozycji w sposób szczególny wyróżnia się zespół starodrzewu platanowego. Reprezentacyjno-wypoczynkowy teren w sąsiedztwie Kostrzyńskiego Centrum Kultury wraz z drzewostanem, stawem i układem ciągów spacerowych. W centrum miasta skwer z zielenią w otoczeniu willi dawnego Urzędu Miasta oraz przy ul. Mikołaja Kopernika. Historyczną zieleń przydrożną stanowią zachowane fragmentami aleje, m.in. aleje lipowe w śródmieściu- wzdłuż ul. Gorzowskiej, ul. Wodnej, ul. Wojska Polskiego, ul. Mikołaja Kopernika, ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, aleja lipowa wzdłuż ul. Asfaltowej i Lipowej w kierunku Drzewic oraz przy ul. Mikołaja Reja, przy Os. Leśnym - aleja klonowo-jaworowa. Enklawy zieleni w obrębie twierdzy oraz osiedli mieszkalnych, a także na terenie dawnych wsi - obecnie osiedli: Warniki, Drzewice i Szumiłowo. W/w parki, aleje oraz obszary zieleni urządzonej są cennymi zespołami w krajobrazie kulturowym miejscowości, których ochrona i utrzymanie stanowi wartość dodatnią oraz w sposób istotny przekłada się na atrakcyjność, walory miasta oraz poziom życia mieszkańców.

Ochrona założeń zabytkowej zieleni winna skupiać się przede wszystkim na jej zachowaniu łącznie z historycznie ukształtowaną kompozycją i starodrzewem, zachowaniu wartości przyrodniczych oraz walorów krajobrazowych. Utrzymaniu integralności i powiązania zieleni z zespołami budowlanymi.

Cmentarze

W obrębie miasta znajdują się:

Dawny cmentarz parafialny obecnie zajmuje część terenu Osiedla Mieszka I. Powstał on z przekształconego w XVII w. cmentarza dla ofiar epidemii dżumy. Historycznie był to obszar Krótkiego Przedmieścia z ewangelickim kościołem Zgody ("Friedenskirche"), zbudowanym w latach 1890-1893 według projektu Fritza Gottloba. W jego miejscu wcześniej stał kościół szpitalny. Teren ten, w wyniku działania wojsk rosyjskich, a potem francuskich, został zniszczony kolejno w 1758 r. i 1813 r. Kościół łącznie z cmentarzem i kaplicą grzebalną, uległy zniszczeniu w 1945 r.

Cmentarz ewangelicki obecnie komunalny przy ul. Sportowej, wraz z kaplicą cmentarną. Na jego terenie znajdują się m.in. Pomnik Sybiraków, kamień pamiątkowy ku czci byłych niemieckich mieszkańców Kostrzyna oraz kamień pamiątkowy pomordowanych jeńców radzieckich.

Cmentarz ewangelicki obecnie teren parku miejskiego. Obejmuje on teren śródmieścia, pomiędzy ulicami: Władysława Sikorskiego, Mikołaja Kopernika i Gorzowską.

Cmentarz żydowski pierwotnie otoczony ceglanym murem, z którego zachował się fragment muru wzdłuż wschodniej granicy cmentarza od strony węzła kolejowego i fundamenty ogrodzenia wzdłuż granicy zachodniej od strony ul. Adama Mickiewicza, zajmuje plac na planie trójkąta, nie posiada już zachowanych elementów w postaci nagrobków. Żydzi otrzymali możliwość osiedlania się w Kostrzynie dopiero po 1813 r. wcześniej obejmował ich zakaz zamieszkania na stałe w granicach miasta. Na początku liczba ich była niewielka. Datuje się że od końca francuskiej okupacji twierdzy, zaczęły prawdopodobnie osiedlać się w Kostrzynie pierwsze rodziny żydowskie korzystające z praw obywatelskich przyznanych im w trakcie pruskich reform. Synagogę zbudowano dopiero w 1884 r. Z powodu wysokiego stanu wód gruntowych stan budynku pogarszał się aż w 1929 r. trzeba było go rozebrać. Nową synagogę oddano do użytku w 1934 r. Budynek został spalony w 1938 r. podczas tzw. „kryształowej nocy". W pobliżu synagogi urządzono cmentarz z domem przedpogrzebowym. Teren cmentarza został wystawiony przez władze niemieckie w 1944 r. na sprzedaż, jednak z powodu zbliżającego się frontu transakcji nie dopełniono. Obecnie zasięg cmentarza

wskazuje zachowany ceglany mur cmentarny. Budynek domu przedpogrzebowego, który historycznie funkcjonował na obszarze dawnego kirkutu, został przebudowany i adaptowany na sklep oraz mieszkanie.

Ponadto na terenie dawnych wsi, które zostały włączone w obręb miasta Kostrzyna nad Odrą, znajdują się:

- Cmentarz parafialny kościoła filialnego pod wezwaniem MB Częstochowskiej przy ul. Cmentarnej w Drzewicach.

- Dawny cmentarz ewangelicki u zbiegu ulic: Kościelnej i Lipowej, założony w sąsiedztwie nie zachowanej prawdopodobnie XV-wiecznej świątyni, która znajdowała się w dawnej części wsi Drzewice.

- Cmentarz ofiar obozu hitlerowskiego Stalag III C założony na terenie zespołu obozowego w Drzewicach, w obrębie kompleksu leśnego.

- Dawny cmentarz ewangelicki w Szumiłowie przy ul. Kostrzyńskiej, założony przy nieistniejącym kościele w dawnej części wsi Szumiłowo.

- Dawny przykościelny cmentarz ewangelicki na Os. Warniki, przy głównym skrzyżowaniu.

- Dawny cmentarz ewangelicki z pozostałościami fundamentów kaplicy cmentarnej, zlokalizowany na Oś. Warniki, w sąsiedztwie transformatora i ogródków działkowych.

Ochrona cmentarzy dotyczy historycznego układu przestrzennego i pierwotnych granic, układu kwater i dróg lub alei, kompozycji zieleni, elementów architektury cmentarnej jak: kaplice, historyczne nagrobki, pomniki, ogrodzenia, bramy, urządzenia. Nieczynne cmentarze nie należy przekształcać na działki budowlane. Właściwym rozwiązaniem jest utrzymanie charakteru terenu cmentarnego, z ewentualną możliwością utworzenia lapidarium. W przypadku cmentarzy na terenie których nie występują nagrobki dopuszcza się ich zagospodarowanie w formie parku pocmentarnego. Postępowanie w tym zakresie, regulują szczegółowo odrębne przepisy.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SWOT.

W toku analizy stanu krajobrazu kulturowego Miasta Kostrzyn nad Odrą, rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Tabela nr 3. Kostrzyn nad Odrą – Analiza SWOT - mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia.

MOCNE STRONY MIASTA KOSTRZYN NAD ODRĄ	SŁABE STRONY MIASTA KOSTRZYN NAD ODRĄ
✓ Dogodne położenie miasta związane z bliską lokalizacją przy granicy, w miejscowości jest przejście graniczne drogowe i kolejowe, co sprawia, że Kostrzyn nad Odrą może być doskonałą bazą wypadową do Niemiec, co pozytywnie wpływa na promocję i turystykę regionu, trasy drogowe oraz kolejowe umożliwiają bezpośrednią podróż w czterech kierunkach świata; ✓ Atrakcyjne otoczenie miasta, cenne zasoby przyrodnicze związane z Parkiem Krajobrazowym oraz Narodowym Parkiem "Ujście Warty", a przez to obecność szlaków turystycznych przechodzących przez: • Międzynarodowy szlak rowerowy R1, od Lubniewic przez Sulęcin, Czarnów do Kostrzyna i dalej do Niemiec, • Rowerowy "Polsko-niemiecki szlak przyjaźni" wzdłuż Odry przez Kostrzyn nad Odrą do Szczecina, • Polsko – niemiecki szlak kulturowo – przyrodniczy "Zakonów rycerskich na Ziemi Lubuskiej" (Kostrzyn nad Odrą – Drzewice – Szumiłowo – Kajeńsko –Namyślin – Gudzisz –	↘ Zły i bardzo zły stan znacznej części substancji zabytkowej (w 2012 roku z uwagi na zniszczenia spowodowane pożarem wykreślono z rejestru zabytków zespół młyna zbożowego z silosem, budowa nowego mostu kolejowego na Odrze oraz drogowego na Warcie uwarunkowana jest rozbiórką mostów ujętych dotychczas w GEZ); ↘ Brak uwzględniania w budżecie środków na realizację inwestycji związanych z ochroną zabytków; ↘ Postępująca degradacja Starego Miasta, które pozostaje szczególnym zabytkiem tzw. „stałą ruiną”, którą trudno stale utrzymać z uwagi na trudności technologiczne związane z korozją biologiczną i mechaniczną reliktów architektury; konieczny jest stały, kosztowny i etapowo realizowany program działania na rzecz zachowania istniejących ruin dawnej zabudowy;

Chwarszczany – Dargomyśl – Dębno – Witnica – Słońsk), • Krajowy szlak pieszy (szlak czerwony) im. St. Czarnieckiego (Kostrzyn – Gorzów Wlkp. – Drawieński Park Narodowy i dalej do Szczecina); ✓ Różnorodność krajobrazu naturalnego i kulturowego na terenie miasta, w tym lokalizacja zabytku o znaczeniu ponadregionalnym czyli teren Starego Miasta znany jako tzw. „Kostrzyńskie Pompeje" powiązany z unikatową w skali europejskiej renesansową twierdzą i z zespołem XIX-wiecznych fortów, co jest czynnikiem sprzyjającym rozwojowi turystyki, promocji miasta; ✓ Położenie na trasie międzynarodowej drogi wodnej E70 – łączącej wybrzeże Atlantyku z wybrzeżem Bałtyku, najważniejszym z europejskich szlaków komunikacyjnych wschód-zachód. Droga E70 w Polsce przebiega od śluzy w Hohensaaten przez Odrę do Kostrzyna, potem Wartą, Notecią, Kanałem Bydgoskim i Brdą, aż do styku z Wisłą w Bydgoskim Węźle Wodnym i dalej Wisłą, Nogatem i Zalewem Wiślanym do granicy z Rosją; ✓ Objęcie cennych zabytków ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków, co jest warunkiem dla uzyskania funduszy na ich remont z budżetu państwa oraz uzyskanie wsparcia z funduszy europejskich; ✓ Położenie w obrębie szczególnej Kostrzyńsko-Słubickiej Strefy Ekonomicznej oferującej dobre warunki dla rozwoju firm oraz zwiększającej zainteresowanie zakupem gruntów inwestycyjnych pozostałych inwestorów ✓ Wolne tereny do zagospodarowania na budownictwo mieszkalne, usługowe i przemysłowe; ✓ Opracowane Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na znacznej części strategicznych terenów miasta; ✓ Aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego całego miasta; ✓ Przejrzysta polityka przestrzenna miasta- MPZP nie stoją w sprzeczności ze SUiKZP ✓ Istniejące placówki naukowo-badawcze (Muzeum Twierdzy Kostrzyn nad Odrą) a także liczne instytucje oświatowe (szkoły podstawowe i średnie, szkoła wyższa), biblioteka miejska i Kostrzyńskie Centrum Kultury.	↘ Konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych (Stare Miasto – Twierdza, Fort Sarbinowski) i surowe wymagania formalne stawiane potencjalnym inwestorom; ↘ Niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje budynków oraz budowa nowych nie przypominających architektury zabytkowej
SZANSE	**ZAGROŻENIA**

MIASTA KOSTRZYN NAD ODRĄ	MIASTA KOSTRZYN NAD ODRĄ
Zwiększenie atrakcyjności miejscowości poprzez intensywny rozwój inwestycji i generowanie przez to nowych miejsc pracy; Dostępność istniejących funduszy pomocowych wspomagających inwestycje miejskie m.in. w założeniach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w ramach Polskiego Ładu Istniejąca koncepcja rozszerzenia ochrony prawnej zabytków wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków poprzez utworzenie fortecznego parku kulturowego na terenie Starego Miasta, zarekomendowana w ramach konferencji „Forteczne parki kulturowe" przez autorytety naukowe i wojewódzkich konserwatorów zabytków z kilku województw Możliwość wprowadzenia w otoczeniu zabytków powszednich usług rekreacyjnych i handlowych, zwiększających atrakcyjność poszczególnych miejsc; Współpraca transgraniczna z partnerami w terenu Unii Europejskiej oraz działalność Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, dającej korzystne warunki prowadzenia działalności gospodarczej; Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; Stały wzrost kwot dotacji państwowych na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; Uczynienie z polityki historycznej jednego z głównych celów polskiej racji stanu; Podniesienie poziomu życia ludzi, a przez to rosnący popyt na rozrywki, w tym także te najbardziej wartościowe; Wymiana transgraniczna kapitału ludzkiego i możliwość prowadzenia handlu przygranicznego przez podmioty gospodarcze; Wykorzystanie walorów zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; Wzrost świadomości na temat roli zasobów kulturowych i wykorzystania tej wiedzy dla celów komercyjnych; Rosnący popyt na usługi turystyczne w Polsce i na świecie, zwłaszcza przy utrwalaniu się opinii o Polsce jako o kraju bezpiecznym (Polska w czołówce rankingów światowych na najbezpieczniejsze miejsca na ziemi); Poprawa stanu infrastruktury miejskiej i bazy turystycznej poprzez tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, poprawa dostępności do zabytków dzięki działalności	Wprowadzanie architektury niezgodnej z tradycjami lokalnymi oraz niekontrolowane prace przy zabytkach Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska; Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększonym natężeniem ruchu drogowego; Jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania oraz opłacalności ich utrzymania, a także inwestowania w ich zachowanie, Brak dostatecznych środków finansowych na infrastrukturę, wysoki koszt remontu i utrzymania budynków zabytkowych; Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; Częściowe położenie na obszarach zalewowych, możliwość wystąpienia powodzi; Brak przejrzystych wymagań stawianych inwestorom z pomysłem na zagospodarowanie i użytkowanie nieczynnych fortyfikacji; Złożona sytuacja prawno-własnościowa niektórych zabytków; Postępujący stopień degradacji nowożytnych fortyfikacji (Fort Sarbinowo i Twierdza Kostrzyn), co znacznie podroży ich remont; Słaba świadomość społeczności lokalnej dotyczącej form ochrony konserwatorskiej obiektów i istniejącego katalogu obejmującego zabytki w Gminie; Brak instrumentów zachęcających do właściwej opieki nad zabytkowymi budynkami, co powoduje istnienie pustostanów; Tworzenie mieszkań socjalnych w zniszczonych budynkach zabytkowych, co pogarsza ich stan techniczny (akty wandalizmu i dewastacji); Realizacja inwestycji bez poszanowania substancji zabytkowej, bez wymaganych prawem uzgodnień, dla uzyskania szybkiego zysku;

badawczo-oświatowej Muzeum Twierdzy Kostrzyn (wydawnictwa, prelekcje, wystawy, oprowadzanie po zabytkach Starego Miasta), rosnącą rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; Rozwój militarnej turystyki kulturowej (twierdza z układem fortów), programy edukacyjne, promocyjne, restrukturyzacyjne, prewencyjne i modernizacyjne realizowane na terenie gminy przez powiat, organy administracji wojewódzkiej i państwowej; Systematyczne opracowywanie aktualizacji aktów prawnych na poziomie gminy; Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; Archeologiczne badania na terenach realizowanych lub przewidzianych do inwestycji; Opracowanie miejskiego programu rewitalizacji dla terenów zdegradowanych; Rozwój turystyki i transportu śródlądowego w oparciu o istniejące porty rzeczne i Dyrektywę INSPIRE.	

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad zabytkami miasta Kostrzyn nad Odrą są zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, w której określono, że podstawową rolę w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym odgrywają samorządy. To one zarządzają podległym im terenem i odpowiadają za wybór odpowiednich kierunków rozwoju wszystkich sfer życia.

Ideą nadrzędną płynącą ze strategicznych dokumentów krajowych i wojewódzkich, jest zrównoważony rozwój i tak też określono cele wieloletniej polityki gminnej miasta Kostrzyn nad Odrą. Niniejszy Program, który jest programem kierunkowym, uwzględnia kompleksowe opracowania strategiczne na poziomie kraju, województwa powiatu i gminy, stymulujące rozwój społeczno-gospodarczy miasta.

Proponowane priorytety i zadania mają na celu uwidocznić wartości związane z tradycją i historią miasta, a także zwrócić uwagę na unikatowe wytwory materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz doprowadzić do wzrostu roli Kostrzyna nad Odrą, postrzeganego także jako ważnego ośrodka kulturowego nie tylko na mapie regionu lecz kraju.

Innym nadrzędnym zadaniem Programu jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i zadania sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania Programu. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu oraz efektywność ich wykonania.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego miasta, za pomocą analizy SWOT, opracowano trzy priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 5). Czynności te zrealizowane w perspektywie długofalowej, wieloletniej spowodują przywrócenie zabytkom ich dobrego stanu zachowania.

8.1. OCENA REALIZACJI POPRZEDNICH PROGRAMÓW OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2023-2026 zakłada osiągnięcie i kontynuację dotychczasowych prac nad określonymi celami i zadaniami. Wiele z nich wykonano, lecz wciąż konieczne są dalsze prace.

W okresie obowiązywania poprzednich Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami zrealizowano zapisane w nich następujące działania:

1. wykonano dokumentacje inwentaryzacyjne kamienic przy ul. Niepodległości 13, 15 oraz ul. Żeglarskiej 29 i 56,

2. poniesiono wiele na rewitalizację i rewaloryzację terenu twierdzy kostrzyńskiej co obrazuje zestawienie kosztów w tabeli nr 4;

3. zbudowano przystań żeglarską na rz. Odrze przy twierdzy kostrzyńskiej, umożliwiając jej zwiedzanie oraz poszerzono ofertę turystyczną o rejsy po rzece;

4. wykonano konserwację pomnika „Lwa”- ku czci poległych w I wojnie światowej;

5. przeprowadzono kompleksową rewaloryzację parku miejskiego;

6. przebudowano i zmodernizowano plac Wojska Polskiego, w centrum miasta;

7. wyremontowano budynki na terenie byłych koszar wojskowych przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, które zostały zaadoptowane na cele mieszkalne;

8. wykonano modernizację „Willi Wagenera” w ramach Programu Interreg VA „Miejsca Pamięci Warty i Odry’’.

9. Zabezpieczono budynki przy ul. Niepodległości 13-15 przed powodowaniem zagrożenia w pasie drogowym.

Tabela nr 4. Wydatki na remont twierdzy

NAZWA PROGRAMU INWESTYCYJNEGO	ZADANIA	OKRES REALIZACJI	ŁĄCZNE NAKŁADY FINANSOWE	NAKŁADY Z BUDŻETU MIASTA
Europejska Współpraca Terytorialna	Dokumentacja Wykonawcza Dla Projektu: Rewitalizacja Bastionu Król Twierdzy Kostrzyn Nad Odrą	01.12.2014 – 30.09.2015	127 273,50 EUR	15%
	Rewitalizacja Twierdzy Kostrzyn - Etap II	01.10.2010 - 30.06.2013	2 524 544,19 EUR	15%
Program dla Europy Środkowej - działanie 4.3 – Wykorzystanie zasobów kulturowych dla uatrakcyjnienia miast i regionów	"Forte Cultura"	2012-2014	340 000 EUR	
Projekt MKiDN	Kostrzyn Nad Odrą, Twierdza (XVI w.): Remont Ratunkowy Wewnętrznego Oskarpowania Muru Kurtynowego Przy Bastionie Król	31.07.2015 – 16.11.2015	198 414, 37 PLN	49 792,62 PLN
	Kostrzyn Nad Odrą, Bastion Król (XVI w.)	23.05.2014 - 30.09.2014	198 162,34 PLN	25%

	Ratunkowy Remont Oskarpowania Północnego Czoła			
	Kostrzyn Nad Odrą Lewa Flanka Bastionu "Król" (XVI w.) Interwencyjne Naprawy I Zabezpieczenie Zagrożonego Zabytku	03.10.2013 – 15.11.2013	121 944,87 PLN	21 944,87 PLN
	Kostrzyn Nad Odrą, Bastion Król (XIX W.): Ratunkowy Remont Grodzy I Bastei	02.01.2012 - 31.10.2012	599 545,87 PLN	22 109,46 PLN
Małe Projekty i Projekty sieciowe - Euroregion Pro Europa Viadrina	Polsko - Niemieckie Spotkanie Młodzieży W Kostrzynie Nad Odrą (przybliżono historię Starego Miasta - Twierdzy Kostrzyn)	07.2012 - 12.2012	7 338,75 EUR	15%
LRPO „Odra dla turystów 2020 - lubuskie przystanie”	Budowa Przystani Twierdza Kostrzyn nad Odrą	2015 - 2017	788 851,63 PLN	15 700 PLN

8.2. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026. PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA

Spośród celów określonych w art. 87 ustawy o ochronie zabytków, jako główne dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Kostrzyn nad Odrą przyjęte zostały: 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. 2. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego. 3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami. Realizacja wyżej wymienionych celów odbywać się będzie poprzez następujące priorytety, kierunki działań i zadania:

Priorytet I: Zachowanie i wyeksponowanie zabytków miasta Kostrzyn nad Odrą w ramach ogólnoeuropejskiego trendu rozwoju turystyki militarnej.

Priorytet II: Aktywne i zintegrowane zarządzanie zasobem zabytkowym Miasta Kostrzyna nad Odrą

Priorytet III: Edukacja i promocja dziedzictwa europejskiego dla rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

Tabela nr 5. Priorytety, kierunki działań, zadania i podmioty je realizujące.

Priorytet I: Zachowanie i wyeksponowanie zabytków miasta Kostrzyn nad Odrą		
Kierunki działań	Zadania	Podmiot realizujący/finansowanie
1. Zachowanie i rewaloryzacja fortyfikacji na terenie miasta oraz wyeksponowanie ich wartości architektoniczno-historycznych i walorów kulturowych jako atrakcji militarnej turystyki kulturowej;	**Stare Miasto**: -zabezpieczenie części ruin, w tym: piwnic, fundamentów zabudowy mieszkalnej, ruin zamku i kościoła farnego z kryptą, zgodnie z doktryną konserwatorską w formie trwałej ruiny, jako atrakcji militarnej turystyki kulturowej, - remont i odtworzenie nawierzchni ulic oraz placów, - sukcesywne prowadzenie prac archeologicznych (przebadanie) fortyfikacji Twierdzy Kostrzyn,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, LWKZ, MKiDN, Urząd Marszałkowski, środki UE, Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd Marszałkowski, LUW (środki pomocowe), Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd Marszałkowski, LUW (środki pomocowe), Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd

	Twierdza: -rozszerzenie formy wyeksponowania wartości historycznej dla substancji zabytkowej terenu Starego Miasta i Twierdzy Kostrzyn poprzez utworzenie fortecznego parku kulturowego bądź pomnika historii	Marszałkowski, LUW(środki pomocowe), Miasto Kostrzyn nad Odrą, LWKZ, MKiDN, Urząd Marszałkowski,
	Rawelin August Wilhelm: - ratunkowy remont murów, - oczyszczenie z roślinności, - ustabilizowanie i uczytelnienie muru skarpowego od strony drogi dojazdowej do Bramy Chyżańskiej, - wprowadzenie muraw z roślinnością kserotermiczną, - zachowanie i utrwalenie pozostałości rowów strzeleckich jako reliktów z okresu II wojny światowej,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd Marszałkowski, LUW(środki pomocowe),
	Bastion Filip: - rekonstrukcja muru w szyi bastionu, wykonanie pawilonu wejściowego do części muzealnej dla potrzeb obsługi turystycznej wraz z wykonaniem podjazdu dla osób niepełnosprawnych,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd Marszałkowski, LUW(środki pomocowe),
	Bastion Król: -zabezpieczenie kubatur i konstrukcji stropów kazamat wewnątrz bastionu, czyszczenie z roślinności, z docelowym przeznaczeniem na miejsce ekspozycji muzealnej i do zwiedzania (zakłada się etapowanie zadania),	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, Urząd Marszałkowski, LUW(środki pomocowe),
	Zespół Dzieła Rogowego na Gorzynie: - zagospodarowanie z przeznaczeniem na teren rekreacyjny – ciąg spacerowo-rowerowy (trasa rowerowa) wzdłuż ul. Gorzyńskiej, -w bliskim sąsiedztwie przeznaczenie terenów na ogródki działkowe	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ,
	Fort Sarbinowo: -rozpoczęcie prac zmierzających do opracowania inwentaryzacji i dokumentacji projektowych, w tym dokonanie oceny stanu zachowania zabytku,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ,
	- doraźne zabezpieczenie konstrukcji budowlanej przed dewastacją i degradacją,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ,
	- konkurs architektoniczny (np.: dla studentów wydziałów architektury) na projekt koncepcyjny zagospodarowania	Miasto Kostrzyn nad Odrą, LWKZ,

	fortu Sarbinowskiego jako atrakcji militarnej turystyki kulturowej połączonej trasą do czterech fortów wokół miasta: Fort Czarnów - Fort Gorgast - Fort Sarbinowo - Fort Żabice, - przeznaczenie obiektu do użytkowania przez stowarzyszenie wykorzystujące zabytki do celów edukacyjnych **Muzeum Twierdzy**: - poszerzenie oferty turystycznej **Zespół Dworca Kolejowego:** wykorzystanie wolnej przestrzeni handlowo-usługowej w celu polepszenia obsługi podróżujących **Hotel miejski „Dom Turysty'' przy ul. Piastowskiej 8:** popularyzacja miejsca oraz wyeksponowanie walorów zabytku poprzez dalsze wykorzystywanie pod działalność usługową **Kaplica** ob. parafialny kościół pomocniczy przy ul. Kard. S. Wyszyńskiego – adaptacja na parafialne centrum społeczno-kulturalne (klub parafialny),	LWKZ, Prezydent RP, Muzeum Twierdzy, Urząd Marszałkowski, Właściciele, LUW, MKiDN, Miasto Kostrzyn nad Odrą, Parafia, LUW, MKiDN, Fundusze UE,
2. Zachowanie i rewaloryzacja pozostałych obiektów GEZ; 3. Obiekty sakralne;		
Priorytet II: Aktywne i zintegrowane zarządzanie zasobem zabytkowym Miasta Kostrzyna nad Odrą.		
Propagowanie wiedzy o walorach turystycznych miasta; Współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na szczeblu regionalnym i międzynarodowym	- ogłaszanie tematycznych, cyklicznych konkursów z nagrodami - prezentacja ofert na imprezach targowych i prezentacyjnych w kraju i za granicą oraz w kręgach biznesowych, -zawieranie umów na czasowe użyczenie eksponatów z ekspozycji gmin partnerskich -organizacja wydarzeń kulturowych opartych na wspólnych wydarzeniach w historii	Właściciele, Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, instytucje kultury, Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, organizacje i instytucje turystyczne, organizacje gospodarcze, pozarządowe, Miasto Kostrzyn nad Odrą Muzeum Twierdzy Miasta i gminy partnerskie w regionie

Priorytet III: Edukacja i promocja dziedzictwa europejskiego dla rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.		
1. Zwiększenie obecności ofert turystycznych w katalogach zagranicznych touroperatorów (tj. twórców i promotorów swojego własnego produktu turystycznego w postaci gotowego pakietu usług);	- włączenie się w działania promocyjne zapisane w "Strategii Marketingowej Polski w Sektorze Turystyki na lata 2012-2020" i organizacja imprez studyjnych dla zagranicznych i krajowych dziennikarzy, touroperatorów i VIP-ów, w ramach działań statutowych Polskiej Organizacji Turystycznej opisanej www.pot.gov.pl	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, organizacje turystyczne,
	- współpraca z organizacjami pozarządowymi i związkami wyznaniowymi w celu przypominania o znamienitych osobach historycznych, związanych z miastem,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, LWKZ, parafie,
	- wykorzystanie dodatkowych zabytków i ich części nadających się do zagospodarowania pod infrastrukturę usługową i kulturową	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, jednostki oświatowe,
	- edukacja dzieci i młodzieży, lekcje muzealne,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy, organizacje społeczne,
2. Skuteczna promocja walorów zabytkowych miasta.	- edukacja dorosłych, współpraca z Uniwersytetem III wieku, zakładami pracy,	Miasto Kostrzyn nad Odrą,
	- ustanowienie patronów kultury - sponsorów wydarzeń kulturalnych i partycypujących w kosztach remontu zabytków, korzystających w zamian z darmowej reklamy w materiałach miejskich,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, LWKZ,
	- zwiększenie szans na pozyskiwanie funduszy poprzez wpis do rejestru zabytków kolejnych obiektów z gminnej ewidencji zabytków (m.in. badanie historii obiektów mających znaczenie dla historii rozwoju miasta)	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy,
	- współpraca z międzynarodowymi organizacjami oraz stowarzyszeniami, działającymi na rzecz zabytków fortyfikacji,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy,
	- wykonanie spójnego oznakowania obiektów zabytkowych,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy,
	- wydawanie materiałów promocyjnych np.: filmy i fotoalbumy,	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy,
	- opracowanie koncepcji interaktywnego	

	zwiedzania niedostępnych zabytków	Miasto Kostrzyn nad Odrą, Muzeum Twierdzy.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Wieloletnia i konsekwentna polityka Miasta Kostrzyn nad Odrą w sprawie poprawy stanu zabytków, znajdujących się na terenie miasta oraz realizacja niniejszego Programu, stanowi szansę na rozwój miasta Kostrzyn nad Odrą oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu zachowania obiektów i zespołów zabytkowych powinny odbywać się na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginalnej substancji zabytkowej, a w przypadku konieczności modernizacji, dbałości o wkomponowanie nowych elementów w sposób harmonijny dla rodzimego krajobrazu kulturowego. Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

2. instrumentów finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;

3. instrumentów koordynacji – obejmujących między innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa lubuskiego;

4. instrumentów społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi; działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

5. instrumentów kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Kostrzyn nad Odrą będzie weryfikowany poprzez stałą analizę stopnia jego realizacji dokonywaną przez Burmistrza Miasta Kostrzyn nad Odrą, zgodnie z przepisem szczegółowym określonym w art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w ciągu czterech lat obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz ich efektywność. Gminny program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, powinien zostać przedstawiony Radzie Miasta Kostrzyn nad Odrą, by ta przyjęła go uchwałą. Z realizacji zadań Gminnego programu opieki nad zabytkami, co dwa lata Burmistrz Miasta jest zobowiązany do sporządzenia sprawozdań i przedstawienia ich Radzie.

Przy ocenie realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami można wykorzystać następujące wskaźniki i przykładowe kryteria:

1. Wskaźnik w ramach realizacji zadania dzięki zaangażowaniu środków finansowych i rzeczowych. Takimi kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami w postaci wskaźników mogą być:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji,

- liczba obiektów poddanych rewaloryzacji,

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,

- liczba obiektów poddanych pracom renowacyjnym,

- procent weryfikacji zasobu kulturowego gminnej ewidencji zabytków

- liczba utworzonych nowych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych itp.,

- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej, itp.

2. Wskaźniki rezultatu odpowiadają bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z realizacji przedmiotowego zadania. Kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami w tym aspekcie może być:

- liczba złożonych do Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosków o wpis do rejestru zabytków,

- liczba zweryfikowanych obiektów, zespołów i obszarów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,

- obszar współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami społecznymi, itp.

- liczba wykonanych i opracowanych dokumentacji,

- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych na terenie miasta,

- liczba wydawnictw i przewodników na temat szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego,

- liczba osób korzystających z oferty gminnych instytucji kultury, zwiedzających teren Twierdzy Kostrzyn i ekspozycje muzealne,

- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, itp.

Tabela nr 6. Priorytety, kryteria i wskaźniki oceny ich realizacji.

PRIORYTET	KRYTERIA I WSKAŹNIKI OCENY
Zachowanie i wyeksponowanie zabytków miasta Kostrzyn nad Odrą	Ilość pozyskanych dotacji i ich wielkość na prace przy zabytkach. Liczba przekazanych informacji dotyczących możliwości pozyskania środków zewnętrznych na odnowę zabytków. Wartość wykonanych prac. Powierzchnia zrewaloryzowanych nieruchomości (powierzchnia oczyszczonych kwartałów z niepotrzebnej roślinności, powierzchnia przebadana archeologicznie i architektonicznie). Ilość sporządzonych dokumentacji. Ilość turystów oprowadzonych po terenie Starego Miasta i Twierdzy Kostrzyn. Ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków. Ilość zweryfikowanych zabytków w gminnej ewidencji zabytków.
Aktywne i zintegrowane zarządzanie zasobem zabytkowym Miasta Kostrzyna nad Odrą.	Ilość zorganizowanych imprez kulturalnych. Ilość zagospodarowanych nieużytkowanych obiektów zabytkowych. Powierzchnia nowych ekspozycji historycznych.

	Ilość udzielonych pożyczek na remonty zabytków i ich wielkość. Powierzchnia wydzielonych obszarów związanych pośrednio z eksploracją danego zabytku Liczba osób biorących udział w konkursach promujących dbałość o zabytki.
Edukacja i promocja dziedzictwa europejskiego dla rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.	Ilość wyprodukowanych materiałów promocyjnych ukazujących dziedzictwo kulturowe oraz liczba dziennikarzy i touroperatorów odwiedzających miasto. Liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Liczba pozyskanych grantów na promocję zabytków miasta i ich wielkość. Liczba patronów kultury. Ilość nowych tablic informujących o obiektach zabytkowych. Ilość imprez turystycznych, na których prezentowano walory zabytkowe miasta. Liczba odbytych spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych. Ocena aktywności placówek oświatowo-kulturalnych w zakresie działalności edukacyjno – promocyjnej poświęconej tematyce dziedzictwa kulturowego (ilość wystaw, warsztatów, zajęć lekcyjnych).

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne. Realizowanie założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kostrzyn nad Odrą, będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu, należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane w sposób jak najbardziej pełny.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla miasta Kostrzyn nad Odrą mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne,
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe),
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne),
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji).

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy. Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program operacyjny „DZIEDZICTWO KULTUROWE” realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów MKiDN.

Witryna internetowa: www.mkidn.gov.pl

Rządowy Program Odbudowy Zabytków z 2022 roku realizowany jest w ramach narodowego programu „Polski Ład” i kierowany jest do JST oraz za ich pośrednictwem do pozostałych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami.

2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków (Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Zielonej Górze).

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Lubuski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: www.lwkz.pl

3. Organ stanowiący – gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

4. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze.

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego określone zostały w uchwale nr XXXI/296/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 22 października 2012 r.

Witryna internetowa: www.lubuskie.pl

5. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze.

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: www.wfosigw.zgora.pl

6. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego. Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354), przeznacza się m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

7. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

Program ten jest kontynuacją głównych kierunków inwestycyjnych zawartych w poprzedniej perspektywie 2007–2013. W ramach programu ma funkcjonować 10 osi priorytetowych, w tym oś 8, pod nazwą „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”. Przewidziana dotacja na cele kultury ma w najbliższej perspektywie wynieść 467,3 mln euro.

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów, znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

12. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z o ochronie zabytków, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Zapisano tam, co następuje:

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań. Od 1 stycznia 2018 r. łamanie przepisów dotyczących ochrony zabytków skutkować będzie nałożeniem grzywny w wysokości od 500 do 500 000 zł, w zależności od przewinienia i jego skutków. Powołany zostanie Fundusz Ochrony Zabytków, w którym w ten sposób zbierane fundusze posłużą na remonty zabytków.

Z kolei zapisy art. 71 określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Cele określone w Gminnym programie opieki nad zabytkami dla miasta Kostrzyn nad Odrą będą osiągane poprzez:

- wspólne działania władz Miasta Kostrzyn nad Odrą z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubuskiego, Starostwem Powiatowym, Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;

- inicjatywy własne władz gminy miejskiej Kostrzyn nad Odrą poprzez stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.) w tym poprzez uchwałę Nr XLI/361/06 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 31 maja 2006 r., za pomocą której dofinansowane mogą być prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ("Uchwała w sprawie: zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontrolę wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowiących własności miasta")

- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);

- inne działania aktywizujące.

13, WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne (stan prawny na listopad 2023 r.). Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu ustawach.

Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

1. Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483)

2. Ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 t.j. ze zm.).

3. Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40 t.j. ze zm.).

4. Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2023 r. poz. 977 t.j. ze zm.).

5. Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2023 r. poz. 682 t.j. ze zm.).

6. Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2022 r. poz. 2556 t.j. ze zm.).

7. Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 t.j. ze zm.).

8. Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r. poz. 344 t.j. ze zm.).

9. Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194 t.j. ze zm.).

10. Ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2023 r. poz. 571 t.j. ze zm.).

11. Ustawę z 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2022 r. poz. 385 t.j. ze zm.).

12. Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393 t.j. ze zm.).

13. Ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r. poz. 164 t.j. ze zm.).

14. Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021, poz. 485 t.j. ze zm.).

15. Ustawę z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023 r., poz. 887 t.j. ze zm.).

16. Ustawę z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2337 t.j. ze zm.).

17. Ustawę z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 102 t.j. ze zm.).

Literatura i wybrane dokumenty programowe.

Dokumenty:

1. Strategia Rozwoju Kraju 2020.

2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2019–2022.

3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004–2020.

4. Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”.

5. Rządowy Program Odbudowy Zabytków

6. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

7. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

8. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.

9. Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024. (Uchwała Nr XXXIII/454/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 21 czerwca 2021 r.)

10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kostrzyn nad Odrą (Uchwała Nr XXIX/185/21 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 30 września 2021 r.)

11. Strategia Rozwoju Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2014 – 2023 (Uchwała Nr XL/306/14 Rady Miasta Kostrzyn nad Odrą z dnia 15 maja 2014 r.)

Literatura (źródła i opracowania):

1. Codex diplomaticus Brandenburgensis, bearb. v. A. F. Riedel, Hauptteil I [A], Berlin 1838-1863, Bd. 1-25.

2. Dobosz J., Kostrzyn nad Odrą w latach 1232 – 1536, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, s. 76-110, Poznań

3. Hensel W., 1959. Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej, Warszawa 1991.

4. Fredrich C., Die Stadt Cüstrin, Cüstrin. 1912.

5. Juon R, Küstrin/Kostrzyn 1232-1932, p. red. tłum. R. Skałba. 2012, Kostrzyn 2012.

6. Kamieński A., Kostrzyn nad Odrą w okresie od utworzenia Nowej Marchii Kostrzyńskiej do 1806 roku, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, Poznań 1991, s. 111-198.

7. Kłaptocz U., Kostrzyńskie ulice - w przeszłości, po wojnie, Kostrzynie nad Odrą 2014.

8. Kiekebusch A., Die altgermanische Siedlung von Lagardesmuhlen bei Custrin, "Praehistorische Zeitschrift", 1914, t. 46, s. 880-902.

9. Kowalenko W., Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej (od VII do XII w.), Poznań 1938.

10. Kurnatowska Z., Próba odtworzenia organizacji zarządu terytorialnego państwa pierwszych Piastów w Wielkopolsce, [w]: Obronność polskiej granicy zachodniej w dobie pierwszych Piastów, Wrocław 1984, s. 81-91.

11. Kurnatowscy Z., St., Problematyka kształtowania się osiedli wczesnomiejskich w Wielkopolsce, [w:] Studia z dziejów i kultury zachodniej słowiańszczyzny, Poznań 1983, s. 89-106,

12. Lammers F, Küstrin. Stadtgeschichte und Stadtverkehr, Berlin 2005.

13. Łukaszewicz D., Kostrzyn nad Odrą w latach 1806 – 1945, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, Poznań 1991, s. 199-310,

14. Piątkowski J., Spacer po Starym Kostrzynie, Gorzów Wlkp. 2001.

15. Piotrowska D., Renesansowy zamek w Kostrzynie nad Odrą, Kostrzyn 2008.

16. Römer E., Projekt budowy dworca w Kostrzynie nad Odrą, Architekturmuseum der Technischen Universität Berlin in der Universitätsbibliothek, Innendekoration der Wartesäle des Bahnhofs, Küstrin. (Aus: Architektonisches Skizzenbuch, H. 37, 1858); Innendekoration der Wartesäle des Bahnhofs, Küstrin. (Aus: Architektonisches Skizzenbuch, H. 38, 1858)

17. Runkel F., Cüstrin, Berlin 1932.

18. Schmook R., Kształtowanie władzy w epoce renesansu na przykładzie margrabiego Jana Brandenburskiego – Jana z Kostrzyna (Johann von Brandenburg – Hans von Küstrin), [w]: Nowa Marchia – prowincja zapomniana – wspólne korzenie. Zeszyty Naukowe Nr 3, red. Edward Jaworski, Gorzów Wlkp. 2005, s. 45-52.

19. Stankiewicz J., Twierdza Kostrzyn. Zarys dziejów, [w:] Studia i Materiały do Historii Wojskowości, Warszawa 1996, t. XII, cz. 1.

20. Śmigielski W., Materiały z badań powierzchniowych na Ziemi Lubuskiej, Fontes Archaeologici Posnaniensis, Poznań 1961, t.12, s. 281-325, tablice do s. 345,

21. Thoma W., Führer durch Küstrin mit seinen historischen Sehenswürdigkeiten und durch seine nächste Umgebung nebst Stadtpl, Küstrin 1928.

22. Wyrwa M., W., Położenie, nazwa i charakterystyka środowiska naturalnego Kostrzyna nad Odrą, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, Poznań 1991, s. 17-37.

23. Tenże, Prahistoria i wczesnośredniowieczne dzieje społeczeństw zamieszkujących okolice Kostrzyna, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, Poznań 1991, s. 37-75.

24. Żerko St., Rozwój Kostrzyna nad Odrą w okresie Polski Ludowej, [w:] Kostrzyn nad Odrą: dzieje dawne i obecne, Poznań 1991, s. 311-342.

14. SPIS TABEL

Tabela nr 1. Kostrzyn nad Odrą – wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela nr 2. Kostrzyn nad Odrą – wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela nr 3. Kostrzyn nad Odrą – Analiza SWOT - mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia.

Tabela nr 4. Nakłady finansowe na zadania związane z Twierdzą Kostrzyn.

Tabela nr 5. Priorytety, kierunki działań, zadania i podmioty je realizujące.

Tabela nr 6. Priorytety, kryteria i wskaźniki oceny ich realizacji.

Ilustracja na stronie tytułowej: Pieczęć kościoła garnizonowego w Kostrzynie nad Odrą z 1758r. wzniesionego w latach 1628-1629 na Starym Mieście; ze zbiorów Bogusława Mykietowa.